

Masterscriptie

Visualisatie en Analyse van Genealogie in *Tārīkh al-Ṭabarī*

12 juni 2023

Student: Stijn Boekholt (s1022636)

Begeleider: Nicolet Boekhoff- van der Voort

Woordenaantal: 18141

Scriptie ter verkrijgen van de graad “Master of arts” in de theologie en religiewetenschappen Radboud Universiteit Nijmegen

Hierbij verklaar en verzeker ik, Stijn Boekholt, dat deze scriptie zelfstandig door mij is opgesteld, dat geen andere bronnen en hulpmiddelen zijn gebruikt dan die door mij zijn vermeld en dat de passages in het werk waarvan de woordelijke inhoud of betekenis uit andere werken – ook elektronische media – is genomen door bronvermelding als ontlening kenbaar gemaakt worden

Plaats: Vierlingsbeek

Datum: 15 juni

Verantwoording

Bij het schrijven van de scriptie is op sommige plaatsen gebruik gemaakt van ChatGPT, een programma dat tekst kan creëren en bewerken met behulp van kunstmatige intelligentie (AI). Het programma is uitsluitend gebruikt om de schrijfstijl te verbeteren nadat de tekst oorspronkelijk door mijzelf was geschreven. Het kan worden vergeleken met de functionaliteit van Word die spelling- en grammaticatips biedt bij geschreven teksten. Het programma is niet gebruikt voor het genereren of analyseren van informatie of teksten.

Inhoud

Lijst met figuren en tabellen	4
Inleiding.....	5
1 Ṭabari's Geschiedenis.....	13
1.1 <i>The Making Of The Last Prophet</i>	13
1.2 <i>Madhhab Jarīrī</i>	16
1.3 <i>Isrā'īliyyāt</i>	18
2 De Stamboom, Uitleg & Verantwoording.....	21
2.1 Stamboom.....	22
2.2 Tekst & Register	25
2.3 Personen	27
2.4 Stammen	29
2.5 Alternatieve Genealogieën	31
2.6 Conclusie	33
3 Bevindingen & Analyse Tijd	34
3.1 Tijd In <i>Tārīkh</i>	34
3.2 Lengte Tijd In Stamboom.....	37
3.3 Ongelijke Afstammingen	38
3.4 Chronologie	41
3.5 Chronologie Stamboom.....	42
3.6 Theorie & Conclusie.....	45
4 Bevindingen & Analyse Plaats	49
4.1 Plaats, Belasting & <i>Tārīkh</i>	49
4.2 Belasting in de stamboom.....	51
4.3 Volk.....	53
4.4 Arabieren.....	54
4.5 Muḥammad, De Laatste Profeet	58
4.6 Theorie & Conclusie.....	60
5 Conclusie	63
5.1 Reflectie En Vervolgonderzoek.....	65
Bibliografie.....	67
Bijlage A	70

Lijst met figuren en tabellen

Figuur 1. Overzicht Stamboom.....	21
Figuur 2. Uitleg Basiselementen Stamboom.....	24
Figuur 3. Voorbeeld Verwijzing <i>Tārīkh</i>	25
Figuur 4. Begin Register Stamboom.....	27
Figuur 5. Uitzondering Inclusie Ishter.....	29
Figuur 6. Overgang Joodse/Israëlitische Afstamming.....	30
Figuur 7. Alternatieve Afstammingen.....	31
Figuur 8. Weergave Tijdindeling Ādam - Muḥammad.....	38
Figuur 9. Afstamming Zakariyyā' en 'Amrān.....	39
Figuur 10. Afstamming Qāyn en Shīth	40
Figuur 11. Overzicht Afstamming Chronologie.....	43
Figuur 12. Overzicht Afstamming Aangepaste Chronologie	43
Figuur 13. Begin Afstamming Rechterkant Stamboom.....	44
Figuur 14. Stamboom Met Geografische Locaties.....	51
Figuur 15. Landkaart Ṭabarī's Tijd.....	51
Figuur 16. Weergave Arabieren Stamboom	55
Figuur 17. Splitsing Afstamming Ishāq & Ismā'īl	58
Tabel 1. Overleveringen Over Tijdsperiode Ādam - Muḥammad.....	35

Samenvatting

Al-Ṭabarī, een vroeg-islamitische multidisciplinaire wetenschapper uit Bagdad, beschrijft in zijn werk *Tārīkh al Rusul wa-l-Mulūk* de geschiedenis vanaf Ādam tot aan zijn eigen tijd (916 n. Chr.). Bij het beschrijven van de geschiedenis besteed Ṭabarī veel aandacht aan het verstrekken van genealogische informatie. In het huidige onderzoek wordt de functie en betekenis, voor Ṭabarī én zijn werk, van deze genealogische informatie onderzocht. Daarvoor zal allereerst de informatie worden verwerkt tot een stamboom en vervolgens zal deze stamboom worden geanalyseerd aan de hand van twee elementen: tijd en plaats. In het onderzoek wordt aangetoond dat de genealogie intern grotendeels consistent is, de genealogie de geschiedschrijving slechts deels ondersteunt en dat de genealogie mogelijk belastingtechnische gevolgen heeft voor Ṭabarī's heden.

Inleiding

In veel samenlevingen door de tijd heen speelde de afstamming van een persoon een belangrijke rol in sociaal en religieus opzicht. Als iemand een afstamming heeft die als 'goed' beschouwd wordt, dan krijgt hij/zij vaak een betere maatschappelijke positie met bepaalde privileges terwijl een 'slechte' afstamming een lagere maatschappelijke positie als gevolg had. Ook in de samenlevingen in het Midden-Oosten tijdens het pre-islamitische en vroeg-islamitische tijdperk speelde afstamming een belangrijke rol. Volgens Franz Rosenthal maakten de Arabieren, die in dit gebied leefden, geschreven of mondelinge verzamelingen van genealogieën: de zogenoemde 'Ansāb' werken. Personen die dezelfde voorouders claimden te hebben vormden vaak samen een stam.¹ Stammen waren heel erg belangrijk in dit gebied omdat zij samenwerkingen tussen personen en families mogelijk maakten. Het behoren tot een stam zorgde door deze samenwerkingen voor bescherming tegen anderen die mogelijk een bedreiging vormden. De stammen veranderden met enige regelmaat. Soms viel een stam uit elkaar en soms werden twee stammen één stam. Dit werd dan regelmatig gesymboliseerd door het aanwijzen van een andere gezamenlijke voorouder.

Nadat de profeet Muḥammad² zijn missie had voltooid, in het begin van de zevende eeuw, en het zaadje had geplant voor de grote moslingemeenschap die in de

¹ Franz Rosenthal, 'Nasab,' in *Encyclopaedia of Islam Second Edition*, bewerkt door P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, P.J. Bearman, et al, Leiden: Brill, 1998, geraadpleegd 6 februari, 2023, http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_5807.

² Alle Arabische namen worden in deze scriptie in getranscribeerde vorm weergegeven volgens de Engelse transcriptiemethode.

eeuwen daarna zou ontwikkelen veranderde het belang van de genealogieën. Wanneer iemand kon aantonen dat zijn voorouders tot de familie van de Profeet, de stam van de Profeet (de Quraysh) of een van de vroege metgezellen van de Profeet behoorde dan kreeg hij/zij bepaalde rechten. Zo haalt Rosenthal het voorbeeld aan van de oprichting van de 'dīwān' door de tweede kalief van het islamitische rijk 'Umar ibn al-Khaṭṭāb [r.13-26/634-644³]. De 'dīwān' is een register waarin de namen staan van de familieleden van de Profeet, zijn stam en belangrijke metgezellen van de Profeet. De mensen die opgenomen zijn in dit register, hadden recht op een jaarlijkse uitkering of een deel van de buit die werd veroverd tijdens de vroege uitbreiding van het Islamitische Rijk. Dit werkte deels ook door op latere generaties dus was het heel erg belangrijk om de afstammingen vast te leggen en te canoniseren hoewel er nooit een onbetwiste canon kwam.⁴

Rond de derde/negende eeuw begonnen naast afstamming de handelingen van voorouders of een individu een belangrijke rol te spelen bij het bepalen van sociale status. Een afstamming die te herleiden was tot een naaste van de Profeet was niet meer voldoende om in een hoog aanzicht te komen. De genealogieën werden daardoor steeds meer aangekleed met overleveringen (akhbār) die iets vertelden over de handelingen van de personen in de afstamming. Voor nieuwe moslims, die niet uit dezelfde regio kwamen als waar de Profeet had geleefd, werd het dus mogelijk om een hoger aanzien te krijgen door goede daden te verrichten. De behoefte aan context bij afstamming en het vastleggen van deze context zorgde er uiteindelijk voor dat de genealogieën ingebed werden in de geschiedschrijving.⁵ Slechts enkele geschiedeniswerken uit de vroeg-islamitische periode zijn bewaard gebleven tot vandaag de dag. Een van deze werken is van de geleerde Abū Ja'far Muḥammad ibn Jarīr al-Ṭabarī [d. 310/922].

³ Het eerste getal tussen vierkante haakjes is de islamitische jaartelling (*hijri*), het tweede getal de christelijke jaartelling (AD). Het jaar 1 hijri komt overeen met 622 AD. De islamitische kalender is gebaseerd op de maan in plaats van de zon. Een maanjaar is 10 of 11 dagen korter dan een zonnejaar, daardoor lopen de kalenders niet precies gelijk en wordt het verschil van 622 jaar steeds kleiner. In deze scriptie worden jaartallen tussen vierkante haakjes geplaatst zodat het goed te onderscheiden is van de referentienummers die in hoofdstuk 2 geïntroduceerd zullen worden.

⁴ Rosenthal, 'Nasab.'

⁵ Rosenthal, 'Nasab.'

Ṭabarī was in de eerste plaats een jurist met een eigen islamitische rechtsschool (*madhhab*⁶) in Bagdad, de hoofdstad van het Abbasiedenkalifaat.⁷ Ṭabarī was een erg productieve wetenschapper en schreef verschillende werken in een aantal wetenschapsdisciplines. Zo maakte hij een 24-delige Koranexegeese (*Jāmi‘ al-Bayān ‘an Ta’wīl āyat al-Qur’ān*), schreef hij verschillende boekencollecties over islamitisch recht (*Ikhtilāf al-Fuqahā’*, *Kitāb al-Laṭīf*), stelde hij een paar kleine boekjes over theologie samen (*Al-Tabṣīr fī Ma‘ālim al-Dīn*, *Ṣarīḥ al-Sunna*), begon hij aan het einde van zijn leven aan een grote overleveringenverzameling (*Tahdhīb al-Athār*) en stelde hij een tiendelige geschiedeniswerk samen (*Tārīkh al-Rusul wa-l-Mulūk*) waarin hij de geschiedenis vanaf de creatie van de aarde tot aan zijn eigen tijd beschreef.⁸ Hij genoot een behoorlijk aanzien als jurist in zijn tijd maar vandaag de dag staat hij vooral bekend vanwege zijn koranexegeese en geschiedeniswerk. Wat zijn geschiedeniswerk *Tārīkh al-Rusul wa-l-Mulūk* ('De Geschiedenis van Boodschappers en Koningen', hierna simpelweg *Tārīkh*) bijzonder maakt is dat het volledig bewaard is gebleven en het veel informatie bevat waarvan de originele bron verloren is gegaan. Veel geleerden die na Ṭabarī over de vroeg-islamitische geschiedenis schreven maakten daarom vaak direct of indirect gebruik van materiaal dat uit *Tārīkh* afkomstig is.⁹

In lijn met de zojuist beschreven ontwikkeling van de inbedding van genealogieën in de geschiedschrijving, staat *Tārīkh* vol met namen en afstammingen. Van een overzichtelijk geheel is echter geen sprake. Het is vaak lastig te volgen wie precies van wie afstamt en hoe de verschillende personen zich tot elkaar verhouden omdat er heel erg veel afstammingen worden genoemd en omdat de afstammingen door de tekst heen verspreid staan. Toch lijkt het door de aandacht die Ṭabarī besteed aan deze afstammingen alsof hij een bepaald beeld had van de genealogie. In

⁶ *Madhhab* betekent rechtsschool in een juridische context. De term kan ook anders vertaald of geïnterpreteerd worden zoals in later in paragraaf 2.2 duidelijk zal worden.

⁷ Het Abbasiedenkalifaat [750-1258 n. Chr.] besloeg het grootste gedeelte van het Midden-Oosten, Perzië tot aan de Amoe Darja, delen van Noord-Afrika en Oost-Anatolië. De Abbasieden kwamen aan de macht nadat ze de Omajjadendynastie [661-750 n. Chr.], de dynastie die het rijk dat Muḥammad had gesticht ongeveer 30 jaar na zijn dood had overgenomen, omver hadden geworpen.

⁸ Dit is slechts een selectie van de boeken die hij schreef. De meeste van de werken die hierboven genoemd staan zijn vandaag de dag (deels) beschikbaar. Biografische informatie en informatie over de werken die Ṭabarī schreef zijn te vinden in het werk van Yāqūt al-Ḥamawī [d. 627/1229]. Yāqūt al-Ḥamawī, *Mu‘jam al-Udabā’*, Al-Maktaba al-Shamela, geraadpleegd 7 oktober 2022, 6:2441-69, <https://shamela.ws/book/9788/2438>. Een uitgebreide Engelstalige biografie is geschreven door Rosenthal. Deze biografie komt grotendeels overeen met de inhoud van het Arabische werk van Yāqūt: Franz Rosenthal, *The History of al-Ṭabarī: General Introduction and From the Creation to the Flood* (New York: Suny Press, 1989), 5-134.

⁹ Rosenthal, *General introduction*, 136.

deze scriptie zal Ṭabarī's blik op de genealogie centraal staan. Het doel is om zijn visie op de genealogie uit te werken en beter te begrijpen. Dit zal gedaan worden door middel van het maken van een stamboom waarin alle namen opgenomen zijn die genoemd worden in *Tārīkh*, waarna deze stamboom geanalyseerd zal worden aan de hand van de historisch-kritische methode. Vanwege de beperkte omvang van dit onderzoek zal alleen het eerste gedeelte van *Tārīkh* onderzocht worden.

Het eerste gedeelte van *Tārīkh* beschrijft de geschiedenis van Ādam, het begin van de stamboom volgens Ṭabarī, tot aan de profeet Muḥammad en omvat de creatie van de aarde, de creatie van de mens, de zondvloed, de Israëlitische geschiedenis, de Perzische¹⁰ ontstaansgeschiedenis, de Perzische koningen en de Arabische geschiedenis. Soms wordt deze periode ook de 'pre-islamitische periode' genoemd omdat het chronologisch vooraf gaat aan de missie van de profeet Muḥammad. In dit onderzoek is ervoor gekozen deze benaming niet te gebruiken omdat voor Ṭabarī islam, als in 'onderwerping aan God', ook vóór de tijd van de profeet Muḥammad aanwezig was. Een betere benaming in lijn van deze benadering zou dus 'de pre-profeet Muḥammad periode' zijn. Deze benaming is echter niet erg gangbaar en mogelijk onduidelijk. Om verwarring te voorkomen wordt in dit onderzoek de periode aangeduid als 'van Ādam tot de profeet Muḥammad'. Dit komt overeen met de periode van Ādam tot ongeveer 570 AD.

Concreet geformuleerd, zal dit onderzoek de volgende vraag beantwoorden: *Wat was de functie van de genealogische informatie, die genoemd wordt in de periode van Ādam tot Muḥammad, in het geschiedeniswerk Tārīkh al-Rusul wa-l-Mulūk voor het geschiedeniswerk en voor de auteur, Ṭabarī?* Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zal eerst een stamboom gemaakt worden op basis van genealogische uit *Tārīkh* om meer overzicht te krijgen in genealogische informatie zelf. Daarna volgt er een analyse van deze stamboom aan de hand van de historisch kritische benadering. Concreet houdt de historisch kritische benadering voor dit onderzoek in dat de genealogische informatie bestudeerd zal worden vanuit de context van de informatie in de tekst en vanuit Ṭabarī's eigen context. De context van de informatie in de tekst zal in acht genomen worden door de verhalen waarin de afstammingen voor komen

¹⁰ In deze scriptie wordt de term 'Perzisch' gebruikt om te verwijzen naar de tradities die verband houden met het zoroastrisme. Ṭabarī maakt veelvuldig gebruik van deze tradities, maar het is lastig om zonder gespecialiseerde kennis van deze traditie een onderscheid te maken tussen zoroastrische informatie en informatie afkomstig van andere tradities uit hetzelfde geografische gebied. Daarom is ervoor gekozen om de algemene term 'Perzisch' te gebruiken.

te betrekken bij de stamboom, door bijvoorbeeld het noemen van de functie van een persoon, en analyse, door bijvoorbeeld te kijken welke personen volgens de tekst in dezelfde tijd leefden. Met Ṭabarī's eigen context wordt rekening gehouden door bij de analyse Ṭabarī's professionele en politieke omstandigheden te verbinden met de genealogische informatie.

De analyse van de stamboom in hoofdstuk 3 & 4 zal plaatsvinden aan de hand van twee elementen die een centrale rol spelen in *Tārīkh*: tijd en plaats. Tijd speelt namelijk een belangrijke rol in de ordening van de geschiedenis en bij de genealogische informatie doordat de stamboom bestaat uit generaties. Het tweede element, plaats, heeft een prominente rol aangezien vrijwel alle gebeurtenissen in *Tārīkh* een plaatsbeschrijving bevatten en de personen in de stamboom ook in bepaalde gebieden leefden. Voor de stamboom en de analyse ervan geldt de Arabische tekst van *Tārīkh* geldt als basis. Het behandelde gedeelte van de *Tārīkh* rijkt in de tiendelige Arabische versie van deel een tot en met deel twee bladzijde 176. Om de stamboom ook toegankelijk te maken voor niet-Arabisch lezenden, zal er ook verwezen worden naar de 38-delige Engelse vertaling.¹¹

De afbakening van Ādam tot Muḥammad is gekozen omdat het materiaal van de periode vóór Muḥammad kwalitatief en inhoudelijk anders is dan de periode rond en na Muḥammad. De periode voor Muḥammad bevat namelijk veel materiaal over gebeurtenissen waar moderne historici over twijfelen of ze daadwerkelijk hebben plaatsgevonden terwijl gebeurtenissen die rond en na het leven van de profeet Muḥammad plaatsvonden vaker als historisch betrouwbaar beschouwd worden.¹² Ook in *Tārīkh* zelf is er een onderscheid tussen de twee delen. Namelijk, de methode die Ṭabarī toepast in delen van het eerste gedeelte wijkt af van de methode in het tweede gedeelte. In de introductie van *Tārīkh* stelt Ṭabarī zelf dat de belangrijkste bron voor het bepalen van de geschiedenis overleveringen zijn die afkomstig zijn van mensen die de gebeurtenissen zelf hebben gezien.¹³ Dit is mogelijk voor de tijd rond

¹¹ In deze scriptie zal wanneer er verwezen wordt naar de tekst eveneens naar de Arabische en de Engelse editie verwezen worden. Eerst word er verwezen naar het deel en de bladzijde van de Arabische tekst middels de afkorting TT (*Tārīkh al-Ṭabarī*), en vervolgens naar het deel en de bladzijde van de Engelse tekst middels de afkorting TTe (*Tārīkh al-Ṭabarī* Engels). De Engelse vertaling kent twee bladzijdennummers: als eerste wordt de bladzijde genoemd van de boeken waar de vertaling in staan en als tweede het bladzijdennummer van het Leiden manuscript waar de Engelse vertaling op gebaseerd is. Bijvoorbeeld: TT:1:398, TTe:4:130/748. Zie paragraaf 2.2 voor uitgebreide uitleg verwijsmethode. Volledige verwijzing naar de teksten en de vertalers zijn in de bibliografie te vinden.

¹² Terence Lovat en Amir Moghadam, *The History of Islam: Revelation, Reconstruction or Both?* (Cham: Springer, 2018), 28-29 en 48.

¹³ TT:1:11, TTe:1:170/6-7.

en na de profeet Muḥammad, maar niet voor de periode daarvoor. Dit is duidelijk terug te zien in het eerste gedeelte van Ṭabarī waar zijn voornaamste bronnen overlevertaars zijn die gebeurtenissen beschrijven waarvan zij gehoord hebben dat ze plaats hebben gevonden. Ook is veel informatie over deze tijd bij Ṭabarī terechtgekomen via joden, christenen, Perzen of Arabieren. Hoewel Ṭabarī zich inspant zo consistent mogelijk aan zijn strikt empirische methode vast te houden, kenmerkt het eerste gedeelte van *Tārīkh* zich dus voornamelijk door het gebruik van bronnen die geen ooggetuigen zijn geweest van de gebeurtenissen die plaatsvonden.

Daarnaast is er nog een duidelijk onderscheid wat betreft de inhoud van de twee gedeeltes. In de periode vóór Muḥammad spelen profeten een belangrijke rol in de geschiedschrijving. De focus van het geschiedeniswerk ligt in dit gedeelte op boodschappen die de profeten naar koningen of volkeren brengen en de avonturen die de profeten beleefden. In het gedeelte rond en na Muḥammad stoppen de profetieën en spitst de focus van het narratief zich toe tot de ontwikkelingen in het islamitische rijk. Dit laatste lijkt geen toeval maar een bewuste keuze te zijn geweest van Ṭabarī. Voordat hij begint met het beschrijven van het leven van Muḥammad [ca. 570 AD], rond hij eerst de geschiedenis van het Perzische koningshuis tot Yazdagird III [632-651 AD], de laatste koning van de Sassanidische dynastie, af. Daarna blijft tot en met het einde van *Tārīkh* het perspectief bij de moslimgemeenschap. Al met al is het eerste gedeelte van *Tārīkh* kwalitatief, methodologisch en inhoudelijk verschillend van het gedeelte rond en ná Muḥammad.

De keuze vervolgens om dit gedeelte, het gedeelte van Ādam tot Muḥammad, als onderwerp te nemen voor dit onderzoek komt voort uit twee overwegingen: Ten eerste is dit gedeelte van *Tārīkh* beperkter in omvang dan het gedeelte rond en na Muḥammad. Het eerste gedeelte omvat ongeveer vijftien procent van het gehele werk terwijl de periode rond en na Muḥammad de rest van het werk beslaat. Ten tweede is dit gedeelte gekozen omdat het eerste gedeelte van *Tārīkh* zelden het onderwerp is geweest van onderzoek. De talloze onderzoeken die gedaan zijn naar Ṭabarī's *Tārīkh* focussen zich voornamelijk op de periode rond en na Muḥammad. Het eerste gedeelte wordt in deze onderzoeken vrijwel standaard overgeslagen. Hier zijn een aantal mogelijke verklaringen voor te bedenken. Zo zou de twijfel over het historische karakter van de beschreven gebeurtenissen een reden kunnen zijn om het materiaal niet verder te onderzoeken. Ook het chaotische karakter van het eerste gedeelte kan een reden zijn dat veel onderzoekers dit gedeelte overslaan. Ṭabarī

introduceert in dit gedeelte namelijk constant nieuwe namen en gebeurtenissen en hij geeft bovendien geregeld tegenstrijdige informatie over het verloop en de chronologie van deze gebeurtenissen. Dit maakt het een lastig gedeelte om te begrijpen en analyseren. Door het eerste gedeelte van *Tārīkh* te kiezen als onderwerp van dit onderzoek zal er mogelijk meer academische aandacht komen voor dit gedeelte. De nieuwe bevindingen uit de analyse evenals de stamboom zullen deze periode in *Tārīkh* toegankelijker en overzichtelijker maken. De stamboom kan namelijk als raamwerk functioneren voor andere onderzoekers om dit gedeelte makkelijker te begrijpen of te analyseren.

In het afgebakende gedeelte worden ongeveer tweeduizend personen genoemd verspreid over 586 bladzijdes¹⁴. Het opnemen van al deze personen in de stamboom en analyse vereist echter alsnog te veel tijd. Daarom zullen de personen die genoemd worden bij de Perzische geschiedenis niet meegenomen worden in dit onderzoek. De keuze voor het niet opnemen van de Perzische geschiedenis komt voort uit het feit dat, voor het beoordelen en begrijpen van deze geschiedenis, er veel achtergrondinformatie vereist is die afwijkt van de achtergrondinformatie die nodig is voor het begrijpen van de Arabische en Israëlitische geschiedenis. Een adequate bestudering van het Perzische materiaal zou dus een grondige bestudering van de geschiedenis en kosmologie van het zoroastrisme en kennis over het Perzische koningshuis, Perzische mythes en de politieke geschiedenis vereisen. Dit zou het onderzoek veel te groot maken.

Met het wegvallen van de personen uit de Perzische geschiedenis blijven er ruim twaalfhonderd personen over. Deze zijn allemaal opgenomen in de stamboom. Een dergelijke stamboom is nog niet eerder gemaakt. Onderscheidend aan deze stamboom is dat álle personen die genoemd worden in het eerste gedeelte van *Tārīkh* opgenomen zijn in één overzicht. Daarnaast is het maken van een stamboom op basis van één werk is ook uniek. Vaak wordt een stamboom gemaakt op basis van meerdere werken waardoor de visie van een individuele auteur naar de achtergrond verdwijnt. In dit onderzoek zal de tekst van *Tārīkh* het enige uitgangspunt zijn. Op deze manier zal het voor het eerst mogelijk zijn om inzicht te krijgen in de genealogie van Ādam tot Muḥammad vanuit Ṭabarī's perspectief. Als laatst is de

¹⁴ Wat overeenkomt met deel een tot en met zes bladzijde 43 (1123 pagina's) van de achtendertigdelige Engelse vertaling.

visualisering van de stamboom ook uniek. Door het gebruik van digitale tekensoftware¹⁵ is het mogelijk de stamboom op één pagina weer te geven waardoor de structuur in een oogopslag duidelijk wordt. Dit was voorheen niet mogelijk op papier.

Het onderzoek is als volgt opgebouwd: In hoofdstuk 1 zal eerst dieper worden ingegaan op eerder onderzoek naar Ṭabarī's *Tārīkh*. Hiervoor zullen de onderzoeken van Newby en Mårtensson besproken worden. Aan het eind van dit hoofdstuk komt ook de islamitisch theologische blik op het materiaal in *Tārīkh* nog aan bod. Hieruit zal blijken dat het materiaal vanuit een islamitisch theologische hoek problematisch is. In hoofdstuk 2 zal vervolgens de stamboom geïntroduceerd worden en zullen de keuzes die gemaakt zijn bij het samenstellen van de stamboom toegelicht en verantwoord worden. Hier zal tevens de gebruikte tekst en de bronvermelding besproken worden. In hoofdstuk 3 en 4 wordt de genealogische informatie in *Tārīkh* geanalyseerd. In hoofdstuk 3 wordt 'tijd' besproken en in hoofdstuk 4 'plaats'. In deze hoofdstukken wordt eerst de keuze voor 'tijd' en 'plaats' toegelicht waarna er gekeken wordt hoe deze elementen terugkomen in *Tārīkh* en hoe deze elementen terugkomen in de genealogische informatie. De hoofdstukken worden ieder afgesloten met een conclusie waarin de bevindingen tot een theorie worden omgesmeed. Deze theorie geeft beknopt weer hoe er in *Tārīkh* en de stamboom omgegaan wordt met tijd en plaats. Het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 5, is de conclusie. Hier wordt er een antwoord geformuleerd op de hoofdvraag en wordt er gereflecteerd op welke mogelijkheden deze analyse biedt voor verder onderzoek.

¹⁵ Zie hiervoor paragraaf 2.1.

1 Ṭabarī's Geschiedenis

In dit hoofdstuk zal eerder onderzoek naar Ṭabarī's *Tārīkh* besproken worden. Het doel van dit hoofdstuk is om een wetenschappelijk raamwerk te presenteren dat bijdraagt aan het begrijpen en contextualiseren van *Tārīkh*. Als eerst wordt het boek *The Making Of The Last Prophet* van Gordon Darnell Newby over islamitische profeten besproken. Dit boek geeft meer inzicht in de functie van profeetverhalen in de geschiedschrijving. Vervolgens komt het boek van Ulrika Mårtensson over de rechtschool van Ṭabarī aan bod. Haar boek zal inzicht verschaffen in de motivatie van Ṭabarī om een geschiedeniswerk te schrijven. Als laatst zal er een korte bespreking plaatsvinden van de waardering van het Israëlitisch en Perzisch historisch materiaal door islamitisch theologische geleerden¹⁶. Hieruit zal blijken dat een deel van de islamitisch theologische geleerden het religieuze gezag van het materiaal in het eerste gedeelte van *Tārīkh* in twijfel trekken. De stamboom die in het volgende hoofdstuk gepresenteerd zal worden kan dus geenszins als representatief voor een islamitisch theologische blik op de geschiedenis gezien worden.

1.1 *The Making Of The Last Prophet*

Ṭabarī's *Tārīkh* wordt veel gebruikt in onderzoek. Soms wordt het gebruikt als historische bron en andere keren is het werk het onderwerp van onderzoek.¹⁷ In deze onderzoeken wordt er vooral aandacht besteed aan het gedeelte van *Tārīkh* over het leven van Muḥammad en de periode na Muḥammad. Ook onderzoeken binnen het

¹⁶ Islamitisch theologische geleerden verwijst hier naar geleerden die vanuit een islamitisch theologische invalshoek onderzoek doen. Dat wil zeggen dat deze geleerden hun onderzoek binnen de kaders van de islamitische traditie uitvoeren. Het onderzoek kan plaatsvinden in verschillende wetenschapsdisciplines. Bijvoorbeeld, uit *Tārīkh* en Ṭabarī's andere werken kunnen we afleiden dat Ṭabarī een islamitisch theologische geleerde was omdat hij de inhoud van de Koran en de uitspraken van de profeet Muḥammad (*Hadīth*) een verheven status geeft als bron van informatie over de geschiedenis en hij zijn werk probeert aan te laten sluiten bij deze bronnen (of op zijn minst niet in tegenspraak te laten zijn).

¹⁷ Twee voorbeelden van vooraanstaande werken in het onderzoeksveld van de vroeg-islamitische geschiedenis die *Tārīkh* als bron gebruikte: Marshall G. S Hodgson, *The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization* (Chicago: The University of Chicago Press, 1974), vol. 1. (Het werk bevat geen volledige bibliografie waardoor er niet direct naar *Tārīkh* verwezen wordt. Op pagina 356-357, voetnoot 14, beschrijft hij echter dat *Tārīkh* een cruciale bron is voor kennis over de vroeg-islamitische tijd, het onderwerp van Hodgson's boek); Hugh Kennedy, *The Early Abbasid Caliphate: A Political History* (Oxford: Routledge, 2016). Dit is een heruitgave, het originele werk is gepubliceerd in 1981. Zie bibliografie aan het einde van vrijwel ieder hoofdstuk voor referenties naar *Tārīkh*.

Twee voorbeelden van werken waar *Tārīkh* het onderwerp is van onderzoek: Lovat en Moghadam, *The History of Islam*; Erling Ladewig Petersen, *ʿAlī and Muʿāwīya in Early Arabic Tradition*, vertaald door P. Lampe Christensen (Copenhagen: Munksgaard, 1964).

onderzoeksveld van Ṭabarī's *Tārīkh* die meer naar de literaire kant van het werk kijken, zoals het werk van Boaz Shoshan en Johan Weststeijn¹⁸, houden zich haast uitsluitend bezig met de periode na Muḥammad. De bruikbaarheid van de bevindingen van deze onderzoeken voor het opstellen van een wetenschappelijk raamwerk voor het begrijpen van het eerste gedeelte van *Tārīkh* is beperkt. Zoals reeds in de inleiding vermeld¹⁹, verschilt het eerste gedeelte van *Tārīkh* veel van de rest van het werk: de genoemde bronnen zijn anders, de historiciteit van de beschreven gebeurtenissen verschilt en de inhoud van de geschiedenis wijkt af. Het is daardoor lastig in te schatten in hoeverre de bevindingen uit deze onderzoeken ook toepasbaar zijn op de periode vóór Muḥammad.

Een van de weinige onderzoekers die wel aandacht besteed aan het materiaal uit het eerste gedeelte van *Tārīkh*, is Gordon Darnell Newby. In zijn boek, *The Making Of The Last Prophet*, wordt Ṭabarī's *Tārīkh* op een indirecte manier behandeld. Het doel van het boek is namelijk om het 'verloren' eerste gedeelte van de biografie *Sīrat rasūl Allāh* ('Het Leven van de Boodschapper van God') van de historicus Ibn Ishāq [d. 150/767] te reconstrueren.²⁰ De biografie is een van de vroegste bronnen over het leven van de profeet Muḥammad en kent daardoor veel aanzien onder geleerden en historici. Het eerste gedeelte van dit werk is echter 'verloren' gegaan omdat vandaag de dag alleen de bewerking van Ibn Ishāq's werk, gemaakt door Ibn Hishām [d. 218/833], over is gebleven. Hierin is veel materiaal uit het eerste gedeelte van de *Sīra* weggelaten. Volgens Newby had Ibn Hishām het eerste gedeelte van de *Sīra* ingekort omdat de Israëlitische profeetverhalen, die daarin genoemd werden, in onbruik waren geraakt als legitieme bron voor kennis onder islamitische geleerden aan het einde van de eerste/begin van de tweede eeuw na Muḥammad (i.e. 9de eeuw).²¹ Newby is in zijn boek in staat het eerste gedeelte van Ibn Ishāq's werk deels te reconstrueren doordat Ṭabarī het originele werk van Ibn Ishāq veel citeert in zijn *Tārīkh*.²² Om het eerste gedeelte dus als 'verloren' te beschouwen is dus niet

¹⁸ Boaz Shoshan, *Poetics of Islamic Historiography: Deconstructing Ṭabarī's History* (Leiden: Brill, 2004); Johan Weststeijn, 'Dreams of Abbasid Caliphs: Suspense and Tragedy in al-Ṭabarī's History of Prophets and Kings,' *Oriens* 38, no. 1–2 (Januari 2010): 17–34.

¹⁹ Zie p. 7-8.

²⁰ Gordon Darnell Newby, *The Making of the Last Prophet: A Reconstruction of the Earliest Biography of Muhammad* (Columbia: University of South Carolina Press, 1989), 1.

²¹ Newby, *Last Prophet*, 4.

²² Newby, *Last Prophet*, 15-16. Newby gebruikt een aantal andere bronnen om het eerste gedeelte van de *Sīra* te reconstrueren. Zoals hij zelf aangeeft vormt *Tārīkh* echter de leidraad van zijn reconstructie. Volgens Newby is het werk van Ṭabarī de beste bron omdat hij Ibn Ishāq's werk via zijn meest nabije leerling, Salamah, heeft ontvangen. Toch dient hierbij de kanttekening te worden

helemaal terecht. Bovendien, aangezien Ṭabarī zoveel citeert uit het werk van Ibn Ishāq, lijkt het er op dat Ṭabarī in het bezit was van (grote delen van) het originele werk van Ibn Ishāq. Dit betekent dat ten tijde van de samenstelling van *Tārīkh*, dat begin 4de/10de eeuw is voltooid, de profeetverhalen nog niet verdwenen zijn. Newby's conclusie over het uit gebruik raken van profeetverhalen lijkt dus niet helemaal te stromen met het bewijs dat *Tārīkh* vormt.

Desalniettemin biedt Newby's werk een interessante benadering voor het bestuderen van profeetverhalen. Zijn theorie is dat de profeetverhalen in het eerste gedeelte van de *Sīra* dienen om het profeetschap van de profeet Muḥammad, dat later in het boek besproken wordt, te bevestigen.²³ Newby bespreekt in zijn boek alle profeetverhalen die Ibn Ishāq heeft overgeleverd. Hij besteed bij deze bespreking bijzondere aandacht aan de overeenkomsten van deze profeetverhalen met Ibn Ishāq's beschrijving van het leven van de profeet Muḥammad. Het lukt hem om bij vrijwel alle profeetverhalen een link te leggen met het verhaal over de profeet Muḥammad. Soms gebeurt dit op een directe manier, de komst van Muḥammad als profeet wordt dan voorspeld door eerdere profeten, en andere keren op een indirecte manier, er zijn bijzondere gelijkenissen tussen de profeetverhalen en het leven van Muḥammad.²⁴

Gezien Ṭabarī veel gebruik maakt van Ibn Ishāq's werk, inclusief de afstammelingen die daarin worden genoemd, in het eerste gedeelte van zijn *Tārīkh*, is het relevant om te kijken of deze invalshoek toegepast kan worden bij de analyse van genealogische structuur in Ṭabarī's *Tārīkh*. Oftewel, hebben eerdere profeten in de genealogie een functie in het bevestigen van het profeetschap van Muḥammad? En, hoe wordt dit duidelijk?

geplaatst dat het mogelijk is dat Ṭabarī, of een van zijn bronnen, het werk van Ibn Ishāq heeft bewerkt. Het is dus maar de vraag in hoeverre de reconstructie de inhoud van het eerste gedeelte van de *Sīra* weergeeft.

²³ Newby, *Last Prophet*, 2.

Boaz Shoshan probeert in een klein gedeelte van zijn werk een vergelijkbare aanpak. Hij merkt op dat de geschiedenis vóór Muḥammad gebruikt wordt om de geschiedenis ná Muḥammad te duiden, zij het op een meer veroordelende manier. Zo ziet hij een vergelijking tussen de bespreking van de episode van Mūsā's conflict met de Farao en de Qaramieten, een groep die rebelleert tegen de Abbasieden in zowel politiek als religieus opzicht. Shoshan stelt dat de overeenkomsten in de bespreking van deze twee 'kwaden' als doel heeft om de Qaramieten op het foute pad van de Farao te plaatsen. Boaz Shoshan, *Poetics*, 92-97.

²⁴ Een directe link zien we terug bij Isaiah die de komst van een laatste Messias voorspelt. Een indirecte link zien we bijvoorbeeld bij de bespreking van het verhaal van Shu'ayb waar Shu'ayb wordt uitgesloten door en uitgesloten van zijn volk net zoals bij Muḥammad gebeurde in Mekka. Newby, *Last Prophet*, 99,174.

1.2 *Madhhab Jarīrī*

Een veel besproken onderwerp in onderzoek naar Ṭabarī's *Tārīkh* is zijn motivatie voor het schrijven van een geschiedeniswerk. Onderzoekers zoals Lovat en Moghadam concluderen dat Ṭabarī het werk schreef om een orthodoxie te creëren die andere 'niet correcte' interpretaties van de geschiedenis uit zou sluiten.²⁵ Anderen zien het werk simpelweg als een collectie van verhalen die zijn opgeschreven zodat ze bewaard zouden blijven, zoals Jacob Lassner volgens het boek van Weststeijn zou hebben gesuggereerd.²⁶ Maar zelden wordt er ingegaan op waarom Ṭabarī dat gedaan zou hebben: Waarom zou Ṭabarī een orthodoxie willen creëren? Waarom zou Ṭabarī deze overleveringen met historische informatie willen bewaren? En hoe past dit binnen wat we weten over Ṭabarī?

In het recent uitgekomen boek *Al-Ṭabarī's Madhhab Jarīrī* van Ulrika Mårtensson wordt een poging gedaan om antwoord te geven op deze vragen. De redenering in het boek kan als volgt begrepen worden: het woord *madhhab*, wat eerder vertaald is met rechtsschool²⁷, betekent ook 'methode'. *Madhhab Jarīrī*, Ṭabarī's rechtsschool, kan dus ook simpelweg gelezen worden als 'de *Jarīrī* methode'. Anders gezegd, 'de *Jarīrī* rechtsschool' kan opgevat worden als een verwijzing naar het wetenschappelijke instituut dat Ṭabarī probeerde op te zetten waarin de '*Jarīrī* methode' werd toegepast. De methode heeft dan niet alleen betrekking op juridische werken maar dus ook op andere wetenschapsdisciplines. Wat Mårtensson probeert te doen in haar boek is de methode (*madhhab*), oftewel het paradigma, die Ṭabarī toepast in zijn werken aan het licht te brengen om zo te ontdekken wat de *madhhab jarīrī* is.²⁸ Zij probeert dit te bereiken door alle werken die nog beschikbaar zijn van Ṭabarī één voor één te bespreken en te kijken welke methodologische principes een belangrijke rol spelen in deze werken.²⁹ Hieronder zal slechts één van de methodologische principes, het principe dat het meeste betrekking heeft tot *Tārīkh*, besproken worden.

Het centrale methodologische principe dat naar voren komt in *Tārīkh* is de convenant-theorie.³⁰ Dit houdt in dat God een convenant met de mensheid heeft. Dit

²⁵ Lovat en Moghadam, *The History of Islam*, 51.

²⁶ Johan Weststeijn, 'Dreams of Abbasid Caliphs', 19-20.

²⁷ Zie p. 5.

²⁸ Ulrika Mårtensson, *Al-Ṭabarī's madhhab jarīrī* (Piscataway: Gorgias Press, november 2022), XIV.

²⁹ Zie Hoofdstuk 4: Mårtensson, *madhhab jarīrī*, 161-258.

³⁰ Zie hoofdstuk 1: Mårtensson, *madhhab jarīrī*, 1-34.

betekent dat zowel God als de mensheid bepaalde rechten en plichten heeft: God zorgt voor de mensheid en de mensheid is Hem daarvoor dankbaar en vervult de religieuze taken die hij dient uit te voeren.³¹ Deze taken omvatten bijvoorbeeld religieuze rituelen, zoals de pelgrimstocht (*hajj*), het geven van aalmoezen (*zakāt*) en vasten (*ṣawm*), maar ook het in acht houden van belangrijke morele waarden zoals rechtvaardigheid.³² Rechtvaardigheid betekent dat mensen rechtvaardig moesten zijn ten opzichte van elkaar, God en Zijn creatie.³³ *Tārīkh* speelt een belangrijke rol bij het uitleggen van dit convenant. In *Tārīkh* worden de handelingen van koningen besproken en kunnen we aan de gevolgen van deze handelingen zien of het rechtvaardige handelingen waren of niet. Zijn de handelingen namelijk onrechtvaardig, dan zal God zijn zorgplicht verzwakken en zal het slecht gaan met het land. Mårtensson geeft, om deze rol van *Tārīkh* te illustreren, als voorbeeld de rechten van landarbeiders. Wanneer de rechten van landarbeiders niet werden gerespecteerd door een koning dan volgde er onrust en verminderd de status en macht van deze koning.³⁴ De koningen staan er in *Tārīkh* niet alleen voor. God stuurt aan hen boodschappers om ze op het rechte pad te houden. Dit verklaart ook de titel van het werk: De Geschiedenis van Boodschappers en Koningen.³⁵ Kortom, *Tārīkh* kan gelezen worden als een verzameling concrete historische gebeurtenissen die middels hun beschrijving de inhoud van het convenant illustreren.³⁶

Mårtensson's boek geeft hiermee een waardevol perspectief in de relevantie die *Tārīkh* mogelijk had voor het bestuurlijke heden van Ṭabarī's tijd. In hoofdstuk 4 zal er in de eerste twee paragrafen een vergelijkbare invalshoek genomen worden bij de analyse van plaats. Het doel hiervan is om, net zoals in Mårtensson's werk, de relevantie van de genealogische informatie in *Tārīkh* voor Ṭabarī's bestuurlijke heden te begrijpen en verklaren.

³¹ Mårtensson, *Madhhab Jaīrī*, 48-49.

³² Mårtensson, *Madhhab Jaīrī*, 221, 307.

³³ Mårtensson, *Madhhab Jaīrī*, 49.

³⁴ Mårtensson, *Madhhab Jaīrī*, 119-128.

³⁵ Mårtensson, *Madhhab Jaīrī*, 1-5.

³⁶ Zie hoofdstuk 1 en 3: Mårtensson, *Madhhab Jaīrī*, 1-34, 97-160.

Ter ondersteuning van de visie dat het werk voor koningen en leiders bedoeld was, kan worden aangedragen dat het alfabetisme in Ṭabarī's tijd zeer laag was en het kopiëren van boeken heel erg duur. Hierdoor was het werk alleen toegankelijk voor de (besturende) elite van het rijk.

1.3 Isrā'īlyyāt

In het voorgaande hebben we gezien dat de verhalen uit *Tārīkh* als voorbeeld kunnen dienen voor koningen en leiders om rechtvaardig te regeren. Desondanks werd het materiaal uit het eerste gedeelte van *Tārīkh* zelden tot nooit gebruikt in het islamitisch recht (*fiqh*). Veel van het materiaal uit dit gedeelte behoorde namelijk tot een aparte categorie: 'Isrā'īlyyāt'. Shari L. Lowin beschrijft Isrā'īlyyāt als volgt:

'Isrā'īlyyāt (sing., isrā'īlyya) are narrative supplements, both historical and homiletic, that provide background material for biblical characters appearing in the Qur'ān, as well for extra-Qur'ānic biblical or legendary figures, some of whom are seen as connected to events and people from the ancient Israelite period. These are not, however, always Jewish or Christian in origin and can sometimes be found in Zoroastrian or other Near Eastern cultures.'³⁷

De categorie 'Isrā'īlyyāt' heeft dus betrekking op het materiaal over profeten en andere bijzondere personen in de geschiedenis dat afkomstig is uit niet-Koranische bronnen. De context en extra informatie die dit materiaal biedt over de Israëlitische, en soms dus ook Perzische, (profeten)geschiedenis, was al vroeg onderdeel van de islamitische traditie. Lowin beschrijft dat deze geschiedenis al vanaf de tijd van de profeet Muḥammad een belangrijke rol speelde bij het begrijpen van de islam voor veel moslims. De informatie uit deze geschiedenissen diende vaak om het profeetschap van de profeet Muḥammad in de profetische geschiedenis te plaatsen en daarmee Muḥammad profeetschap te bevestigen.³⁸ Na de dood van Muḥammad werd het materiaal sporadisch ook gebruikt om zaken waarover Muḥammad geen uitspraak had gedaan te kunnen duiden.³⁹ Dit laatste werd gedaan met als ondersteuning Koranvers 10:94: 'Maar als jij in twijfel verkeert over wat Wij naar jou hebben neergezonden vraag dan aan hen die het boek al van voor jouw tijd lezen.'⁴⁰ Veel belangrijke metgezellen van de profeet Muḥammad zoals de bekende metgezel Abdallah Ibn 'Abbās [d. 68/687] specialiseerden zich, mogelijk daarom, in niet-Koranische

³⁷ Shari L. Lowin, 'Isrā'īlyyāt,' in *Encyclopaedia of Islam THREE*, bewerkt door Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, and Devin J. Stewart, gepubliceerd 2019, online geraadpleegd 6 februari, 2023. doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_ei3_COM_32621.

³⁸ Dit sluit aan bij de theorie van Newby zoals beschreven in paragraaf 1.1.

³⁹ Shari L. Lowin, 'Isrā'īlyyāt.'

⁴⁰ Met 'hen die het boek al van voor jouw tijd lezen' worden voornamelijk joden en christenen bedoelt die eerder 'het boek' ontvingen (De Thora en Bijbel). Dit vers wordt aangehaald in het artikel van Lowin maar voor de leesbaarheid is hier de Nederlandse vertaling van het Koranvers geciteerd. Fred Leemhuis, *De Koran* (Houten: Spectrum, 2013), 150.

bronnen. Ook in de decennia daarna, toen veel joden en christenen zich bekeerden tot de islam, kwam er steeds meer gespecialiseerde kennis over de joodse en christelijke bronnen en geschiedenis in de islamitische gemeenschap. Wahb ibn Munabbih [d. 144/738], mogelijk de meest bekende bekeerlingen die als Isrāʿīlyyāt-overleveraar functioneerde, is hier een voorbeeld van. Dit niet-Koranische materiaal werd echter volgens Lowin vanaf de derde/negende eeuw, toen het islamitisch recht volledig geïnstitutionaliseerd raakte, steeds meer met argwaan bekeken omdat geleerden dachten dat dit materiaal mogelijk gecorrumpeerd was. Dit maakte het materiaal onbetrouwbaar waardoor het niet meer bruikbaar was als bron voor islamitische wetten en leefregels. Het Isrāʿīlyyāt werd daardoor vrijwel volledig uitgesloten van het islamitisch recht.⁴¹

Toch zien we, ondanks de twijfels over de betrouwbaarheid, veel Isrāʿīlyyāt-materiaal wel terugkeren bij andere wetenschappen zoals Koranexegese (*tafsīr*) en dus ook geschiedenis (*tārīkh*).⁴² Dit is duidelijk terug te zien in het eerste gedeelte van Ṭabarī's *Tārīkh* waarin het Isrāʿīlyyāt-materiaal veelvuldig wordt aangehaald en de eerdergenoemde Ibn ʿAbbās en Ibn Munabbih tot de meest geciteerde bronnen behoren. Daarnaast kent het materiaal ook een enorme populariteit onder moslims buiten de islamitisch theologische wetenschappen om. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in de bij ons bekende verhalen van 1001 nacht, waarin veel Perzische elementen terugkeren zoals de berg *Qāf* en de vogel *Simorgh*. Maar ook de zeer populaire *Shahmaneh* van Abū-l-Qāsim Firdawsī [d. 410/1020] die de Perzische (helden)geschiedenis tot aan de komst van de islam beschrijft, de vele verwijzingen in proza en gedichten naar de Perzische en Israëlitische profeten en de populariteit van joodse en christelijke mystieke profeetverhalen in de islamitische mystiek⁴³ zijn voorbeelden waaruit blijkt dat moslims gebruik maakten van het Isrāʿīlyyāt om andere moslims te inspireren. Het Isrāʿīlyyāt-materiaal speelt dus door de geschiedenis heen een belangrijke rol in de betekenisgeving van de islam voor veel moslims.

⁴¹ Shari L. Lowin, 'Isrāʿīlyyāt.'

⁴² Shari L. Lowin, 'Isrāʿīlyyāt.'

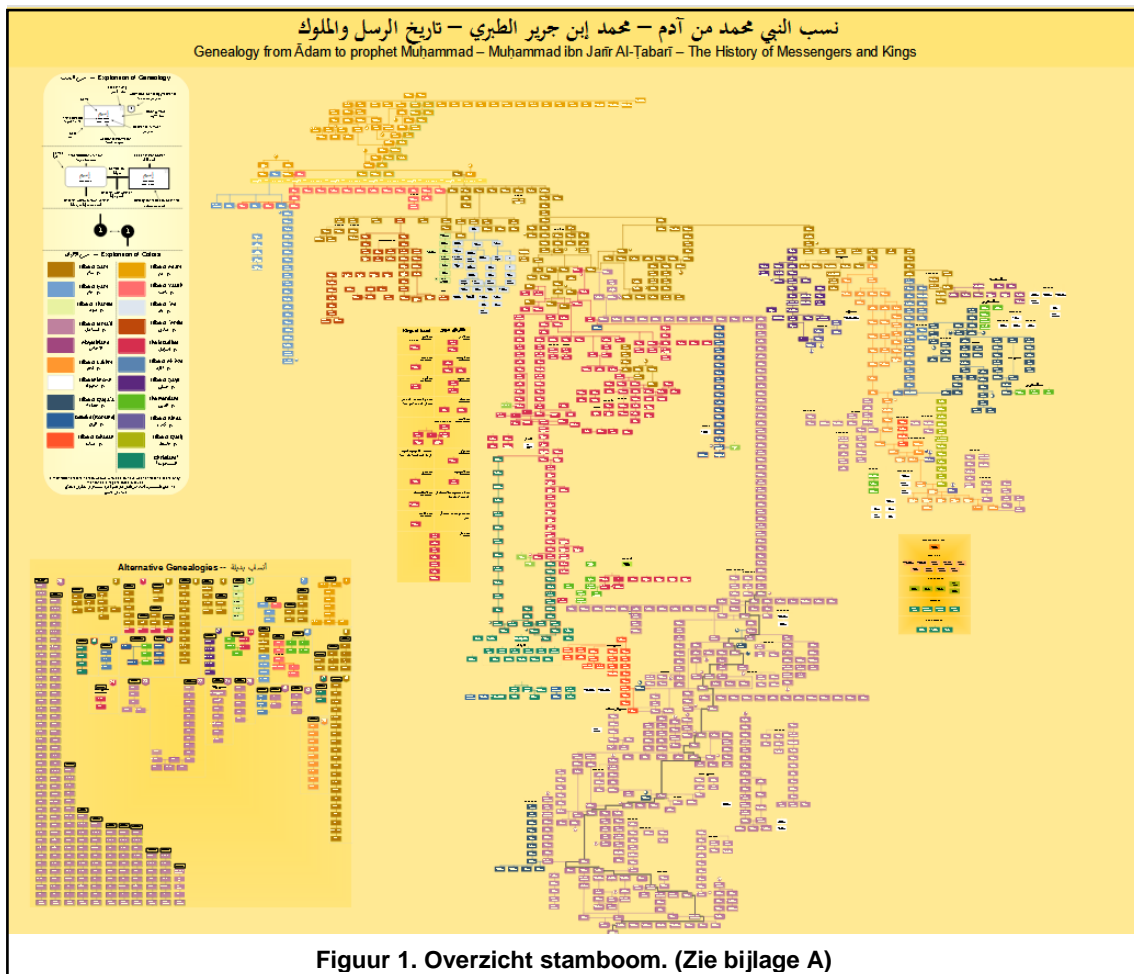
⁴³ Zoals terug te zien is bij bijvoorbeeld de sterke gelijkenissen in het materiaal van de Bijbelse Elijah en Al-Khiḍr die beiden onsterfelijkheid en een enorme wijsheid verwerven. Zie voor de islamitische representatie van Elijah bijvoorbeeld het gedicht *Eskandar-Nāmeḥ* (Het Boek van Alexander de Grote) van Nezami [d. 605-6/1209]. Zie ook: Patrick Franke, 'Khiḍr,' in *Encyclopaedia of Islam THREE*, bewerkt door Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, and Devin J. Stewart, gepubliceerd 2022, online geraadpleegd 6 februari, 2023. doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_ei3_COM_35534.

In de moderne tijd heeft de benaming 'Isrā'īliyyāt', volgens Lowin, een meer negatieve bijklank gekregen onder een groot deel van de islamitische geleerden. Deze trend wordt toegeschreven aan de opkomst van de invloedrijke twintigste eeuwse islamitische hervormingsbewegingen. Volgens deze hervormers staat het Isrā'īliyyāt-materiaal los van de 'pure islam' en kunnen alleen de Koran en profetische overleveringen als bron dienen voor legitieme islamitische kennis en wijsheid.⁴⁴ Dit is mogelijk ook de reden waarom het vandaag de dag moeilijk is om islamitisch theologisch onderzoek te vinden over het Isrā'īliyyāt zonder dat het uitgangspunt is om aan te tonen dat het materiaal onbetrouwbaar is voor het begrijpen van de islam. Ondanks dat Ṭabarī veel aanzien had en heeft als geleerde, zal de stamboom die in het huidige onderzoek gepresenteerd zal gaan worden dus voor een deel van de islamitisch theologisch geleerden van beperkte betekenis zijn omdat het grotendeels gebaseerd is op Isrā'īliyyāt-materiaal. De stamboom is dus niet representatief voor de manier waarop alle islamitisch theologische geleerden naar de geschiedenis kijken. De stamboom zal enkel recht proberen te doen aan, en bijdragen aan het begrijpen van, de moslims en islamitisch theologische geleerden, waaronder Ṭabarī, die dit materiaal wél als betekenisvol en waardevol beschouw(d)en.

⁴⁴ Shar L. Lowin, 'Isrā'īliyyāt.'

2 De Stamboom, Uitleg & Verantwoording

Om de functie van de genealogische informatie te onderzoeken, is ervoor gekozen om eerst een overzicht te creëren in de vorm van een stamboom. De stamboom zelf en instructies voor het bekijken ervan zijn te vinden in Bijlage A. In dit hoofdstuk zal de stamboom worden gepresenteerd en volgt er een toelichting en verantwoording van de stamboom. Allereerst wordt kort beschreven hoe de stamboom tot stand is gekomen, en er wordt verwezen naar de uitleg van de stamboom. Dan worden de volgende onderwerpen toegelicht en verantwoord: (1) de versie van *Tārīkh* die is gebruikt voor het maken van de stamboom samen met het bijbehorende register, (2) de selectiecriteria die zijn gebruikt bij het opnemen van personen in de stamboom, (3) de betekenis en keuze van kleuren in de stamboom en (4) de alternatieve genealogieën. Aan het einde van het hoofdstuk volgt een korte reflectie op wat er geleerd kan worden van de visualisatie met betrekking tot de functie van de genealogische informatie in *Tārīkh*.

Figuur 1. Overzicht stamboom. (Zie bijlage A)

2.1 Stamboom

Het eerste gedeelte van *Tārīkh* heeft een lastig te begrijpen structuur. De voornaamste oorzaak hiervan is de vorm van de tekst zelf. Ṭabarī gebruikt voor het maken van zijn geschiedenis overleveringen die hij direct of indirect van andere geleerden heeft ontvangen. Deze overleveringen beschrijven steeds een deel van de geschiedenis en vullen elkaar op sommige plaatsen aan. Soms geeft Ṭabarī echter meerdere overleveringen over dezelfde gebeurtenis. Deze overleveringen kunnen erg verschillend of zelfs tegenstrijdig zijn. Wanneer hij meerdere overleveringen heeft beperkt hij zich niet tot één enkele versie. Soms wordt dezelfde gebeurtenis door twee, drie of meer bronnen beschreven. Dit, evenals de enorme omvang van het werk, zorgt ervoor dat het vaak lastig is om precies te volgen hoe Ṭabarī de geschiedenis voor zich ziet. Deze ingewikkelde structuur zorgde bij mij voor een behoefte aan overzicht. Het viel op dat er van veel personen in het werk een afstamming werd gegeven en dat deze afstamming mogelijk een bepaalde consistentie had. In september 2021 ontstond daardoor het idee om deze genealogische informatie te ordenen en in één grote stamboom te verwerken. Als eerst was het de vraag of de genealogische informatie die Ṭabarī verschaftte überhaupt op elkaar aan zou sluiten. Toen dit zo bleek te zijn, leek het maken van een stamboom ook een goede manier om meer overzicht te krijgen in de structuur van de geschiedenis zoals Ṭabarī het voor zich zag.

De stamboom begon op papier, maar vanwege de vele wijzigingen die steeds aangebracht moesten worden en de enorme omvang van de stamboom werd er een overstap gemaakt naar een digitale versie. Het vinden van een geschikt genealogieprogramma was niet eenvoudig. Het programma moest veel flexibiliteit hebben om alle informatie te kunnen verwerken. Volgens de tekst hebben sommige personen namelijk meerdere partners en in sommige gevallen heeft een persoon geen afstamming. Ook komt het voor dat een persoon meerdere afstammingen heeft omdat Ṭabarī's bronnen ieder een andere afstammingen noemt. Om de genealogische informatie zorgvuldig weer te geven moest het mogelijk zijn om deze informatie in de stamboom te kunnen verwerken. Ondanks de grote hoeveelheid genealogieprogramma's, was er niet één te vinden die alle informatie kon verwerken. Voor het maken van de digitale stamboom is daarom een eenvoudig tekenprogramma gebruikt,

Libreoffice Draw.⁴⁵ Met dit programma is het mogelijk om (tekst-)vakken, strepen en tekens te plaatsen op een groot canvas. Dit zorgde voor veel vrijheid in de vormgeving van de stamboom. De enorme vrijheid maakte het ook mogelijk om extra informatie in de stamboom te verwerken die de verhoudingen in de stamboom meer diepgang geven zoals de functie van een persoon of de regeerperiode van koningen. Het nadeel van het gebruiken van een tekenprogramma is dat alle vakken, streepjes en tekens apart geplaatst, aangepast en uitgelijnd moeten worden. Daarnaast kent het programma geen standaardmodel voor het maken van een stamboom, dus moesten alle elementen in de stamboom zelf ontworpen worden. Een eenvoudige wijziging in de vormgeving of een aanpassing aan de stamboom betekende dus dat er soms honderden elementen apart bewerkt moesten worden. Het maken van simpele aanpassingen kon dus een of, in sommige gevallen, meerdere dagen in beslag nemen.

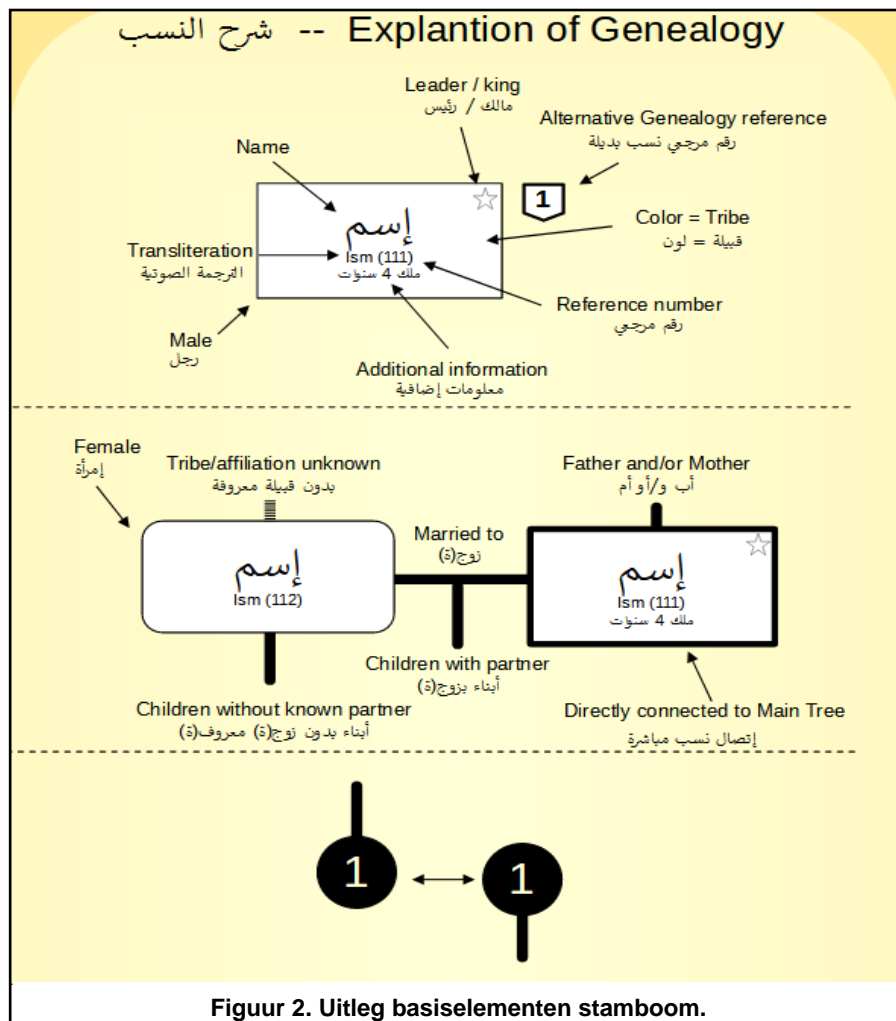
De volgende opgave was om alle namen, die in het bestudeerde gedeelte van *Tārīkh* stonden, op te sporen. Er is namelijk geen register beschikbaar met alle namen. Bovendien kent het Arabisch geen hoofdletters waardoor het lastig was om de namen te vinden. Om zo efficiënt mogelijk te werk te gaan heb ik de Engelse vertaling van *Tārīkh* gebruikt om de namen te vinden. Daarna stelde ik vast of het ging om een naam van een persoon of van iets anders, zoals een dier, plaats, fort, rivier, geest etc., én of deze persoon niet al eerder in het verhaal met een andere naam was voorgekomen.⁴⁶ Vervolgens zocht ik deze naam in de Arabische tekst. Omdat er geen enkele consistentie in de paginanummering of lay-out tussen de Arabische en Engelse tekst is, was het vaak alleen duidelijk op welke plaats ongeveer de naam zou staan. Ik moest dus vaak de Arabische tekst grotendeels doorlezen om de namen terug te vinden. Dan was het belangrijk om te controleren of de Arabische naam qua schrijfwijze leek op de andere Arabische namen in de stamboom. Dit kon namelijk betekenen dat het alsnog om een persoon ging die eerder genoemd was. In een paar gevallen bleken er namelijk tussen de Engelse vertaling en de Arabische tekst kleine inconsistenties te zitten. Dit komt voornamelijk doordat in de Engelse vertaling de schrijfwijze van de namen soms is aangepast aan hoe de naam in andere

⁴⁵ De inspiratie voor het gebruiken van dit tekenprogramma voor het maken van de stamboom kwam van het Youtube-kanaal 'Useful Charts'. Zie: <https://www.youtube.com/@UsefulCharts>.

⁴⁶ Het gebeurt vaak dat namen op verschillende plaatsen in de tekst anders geschreven worden. Bijvoorbeeld Qāyn wiens naam ook als 'Qābīl', 'Qayn' en 'Qābīn' geschreven wordt. Zie TT:1:90, TTe: 1:307/137.

bronnen voorkomt. Als laatste stap voerde ik de vindplaats, samen met een aantal andere gegevens, in in een register⁴⁷ zodat de stamboom controleerbaar zou zijn.

Het proces van het maken van de stamboom nam, door de zoektocht naar namen en de tijdrovende aanpassingen, meer dan anderhalf jaar in beslag. De stamboom werd uiteindelijk op een klein aantal aanpassingen na in januari 2023 afgerond. In deze anderhalf jaar zijn er veel wijzigingen doorgevoerd en zoals eerder benoemd betekende dat dat alle lijntjes en vakjes weer opnieuw uitgelijnd moesten worden. Ondanks vele controles en ruime tijdsinvestering zijn er op verschillende plekken in de stamboom lijnen en vakjes die niet precies op elkaar aansluiten; de stamboom is niet 'pixel-perfect'. Deze kleine inconsistenties hebben echter geen invloed op de duidelijkheid. In het plaatje hieronder staat een uitleg van de basiselementen van de stamboom. Hier kun je zien welke informatie in de stamboom opgenomen is. In de paragrafen hierna worden een aantal van deze elementen verder toegelicht en verantwoord.

Figuur 2. Uitleg basiselementen stamboom.

⁴⁷ Zie hieronder bij '2.2 Register en Tekst' voor een toelichting bij het register.

worden. De transcriptie is dus een benadering van de uitspraak van de naam. Soms is de transcriptie uit de Engelse vertaling gebruikt maar zij vocaliseren niet alle namen. Bovendien komt deze transcriptie soms niet overeen met de Arabische versie waarin sommige namen (deels) gevocaliseerd zijn. Als oplossing voor het probleem is er bij twijfel over de uitspraak van een naam voor gekozen om een *a* (een *fatha*) tussen de medeklinkers te plaatsen zodat de namen uitspreekbaar zijn. De stamboom kan dus niet gebruikt worden om de correcte uitspraak van een naam te achterhalen. Omdat de Arabische tekst als basis is genomen voor de stamboom staan er op sommige plekken Arabische tekst. Zo staat onderaan sommige naamvakjes nog 'additional information'. Vanwege ruimtegebrek was het niet mogelijk deze informatie ook in het Engels neer te zetten. De informatie die onvertaald is betreft alleen minder essentiële informatie, zoals de functie van een persoon en de regeerperiodes van koningen. Verder is er zoveel mogelijk gebruik gemaakt van visuele, in plaats van tekstuele, elementen om de stamboom begrijpelijk te maken.

Om de stamboom controleerbaar te maken is iedere persoon in de stamboom voorzien van een referentienummer. Met dat nummer kan de persoon opgezocht worden in het bijbehorende register (zie bijlage A). Hierin zijn van ieder persoon de volgende zes gegevens geregistreerd: (1) het referentienummer, (2) de Arabische naam, (3) het geslacht, (4) de bijnamen en namen die anders geschreven zijn maar naar dezelfde persoon verwijzen⁴⁸, (5) een referentie naar de pagina waar de persoon of afstamming genoemd wordt en in de laatste kolom (6) de bijzonderheden bij het vaststellen van de stamboom van deze persoon. In figuur 4 staat het begin van het register weergegeven. Kolom 6 is op het plaatje niet zichtbaar. In het register zijn bijna 1300 personen terug te vinden. Wanneer er vanaf dit punt in deze scriptie naar een persoon verwezen wordt die in de stamboom voorkomt, dan wordt daar ook het

⁴⁸ Het komt in Arabischtalige gebieden vaak voor dat personen meerdere (bij)namen hebben. Ook kan het zijn dat een niet-Arabische naam op verschillende manieren naar het Arabisch is getranscribeerd door Ṭabarī's bronnen waardoor er verschillende schrijfwijzen zijn. Zie voor gebruik (bij)namen in het Arabisch: Bearman, P., Bianquis, Th., et al., 'Ism,' in *Encyclopaedia of Islam Second Edition*, bewerkt door P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, et al., gepubliceerd 1978, online geraadpleegd 19 april, 2023. doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_3641.

referentienummer bijgegeven. Hierdoor is de naam eenvoudig terug te vinden in de stamboom én het register.

NUMBER	NAME	MALE / FEMALE	ALTERNATIVE NAME	SOURCE (explanation at the end)
1	آدم	m		TT:1:61, TTe: 1:257/86
2	حواء	f		TT:1:69, TTe: 1:273/102
3	أمة المغيث	f		TT:1:90, TTe: 1:316/146
4	عبد المغيث	m		TT:1:90, TTe: 1:316/146
5	عبد الحارث	m		TT:1:96, TTe: 1:320/149
6	بارق	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
7	سندل	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
8	يحدود	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
9	هدز	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
10	ضرايبس	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
11	حيان	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
12	شبوبة	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
13	بنان	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
14	توية	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
15	أثائي	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
16	بالغ	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
17	أباد	m		TT:1:90, TTe: 1:317/146
18	شيث	m	شاث, شث, هبة الله	TT:1:90, TTe: 1:317/146
19	حزورة	f	عزورا	TT:1:90, TTe: 1:317/146
20	ليوذا	f		TT:1:90, TTe: 1:317/146
21	هابيل	m		TT:1:90, TTe: 1:307/137
22	قليما	f		TT:1:93, TTe: 1:314/144
23	قاين	m	قابيل, قين, قابين	TT:1:90, TTe: 1:307/137
24	أشوت	f		TT:1:95, TTe: 1:317/146
25	أنوش	m	يانش	TT:1:106, TTe:1:335/164
26	نعمة	f		TT:1:106, TTe:1:335/164
27	براكيل	m		TT:1:106, TTe:1:336/165
28	خنوخ	m	أخنوخ	TT:1:108, TTe: 1:337/167

Figuur 4. Begin van register. Kolom zes staat naast SOURCE maar is te breed voor deze weergave.

2.3 Personen

Om de visualisatie van de genealogie mogelijk te maken, is het noodzakelijk om een aantal richtlijnen op te stellen waaraan personen moeten voldoen om opgenomen te worden in de stamboom. Dit is belangrijk omdat daarmee wordt voorkomen dat de stamboom vol komt te staan met personen die de stamboom onoverzichtelijk maken. In totaal zijn er vier bijzondere scenario's waar richtlijnen voor zijn opgesteld. Als eerst komen er in de periode tussen Ādam en Muḥammad komen in *Tārīkh* naast namen van personen ook de namen van een aantal andere wezens voor zoals paarden, djinns, engelen en afgoden. Er is gekozen om deze andere wezens niet in de stamboom op te nemen omdat zij geen enkele genealogische verbinding hebben met mensen. De stamboom bestaat dus alleen uit mensen. Ten tweede zijn alleen personen opgenomen in de stamboom die in de tekst bij hun naam worden genoemd. Eventuele bijnamen volstaan ook omdat het benoemen van personen aan de hand

van hun bijnaam in sommige gevallen gebruikelijker is dan de eigennaam.⁴⁹ Alle personen zonder naam, zoals ‘een oom aan vaderszijde’, ‘een neef van ...’ of ‘drie mannen van Quraysh’, zijn niet weergegeven. Deze personen zijn lastig op te nemen in de stamboom omdat het niet altijd duidelijk is hoe de familierelatie er uit ziet (i.e. welke oom? Is deze oom onderdeel van een familie? Is het écht een oom of is deze persoon áls een oom voor een bepaald persoon?). Bovendien voegt de inclusie van deze personen weinig toe aan het begrip van de stamboom. Dat persoon X ‘een oom heeft’ zegt zonder verdere uitleg weinig over persoon X. Deze personen zouden de stamboom dus voornamelijk onoverzichtelijk maken.

Ten derde wordt in sommige gevallen een persoon bij naam genoemd, maar wordt er géén afstamming gegeven. Wanneer dit het geval is, komt deze persoon los bij de personen te staan waarmee zij samen in het verhaal voorkomen. Bijvoorbeeld, Zarah (484) wordt genoemd als koning van Indië maar heeft geen afstamming. Hij is geplaatst in de buurt van Asā (483) omdat zij samen in één verhaal voorkomen. Op deze manier komen personen die ongeveer in dezelfde tijd leefden bij elkaar te staan en is het eenvoudig om te zien bij welk verhaal zij thuishoren. Tot slot, in een behoorlijk aantal gevallen is alleen de verre voorvader van een persoon bekend en niet een directe afstamming. Wanneer dit het geval is wordt deze persoon bij de voorvader geplaatst en verbonden met deze voorvader middels een stippellijn met de bijgaande tekst ‘Van de stam/zonen van ...’ (*min banū ...*). Het is bij deze personen dus onduidelijk hoeveel generaties er tussen hun en hun voorvader zitten waardoor het kan zijn dat deze persoon veel later leefde dan de voorvader waarmee hij/zij verbonden is. Een voorbeeld hiervan is Zamrī (388) waarvan alleen wordt vermeld dat hij afstamt van Sham‘ūn (365) en we dus niet weten hoe de twee precies verbonden zijn.

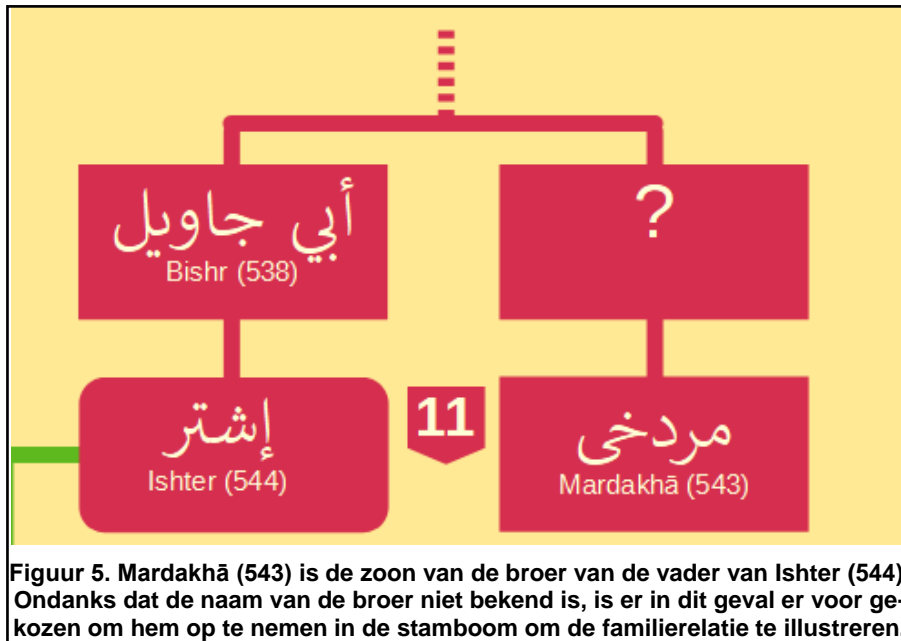
Op deze regels zijn twee uitzonderingen. Een uitzondering is gemaakt voor ‘Āj (446). Volgens de tekst is dat een reus (*rajul min al-jabbārīn*)⁵⁰ maar voor nu wordt aangenomen dat reuzen ook mens (of menselijk?) zijn. Dit wordt gemotiveerd doordat er ook mensen zijn die geen reus genoemd worden maar wel heel groot zijn, zoals Ādam (1).⁵¹ Ook zijn er uitzonderingen op de regel dat een persoon bij naam

⁴⁹ Zie voetnoot 47. Een voorbeeld van een persoon die alleen genoemd wordt met een bijnaam is Mu-haddid (297). Deze naam verwijst naar haar rol als waarschuwer en is niet haar eigen naam. Zie: TT:1:145, TTe:2:35/239.

⁵⁰ TT:1:276, TTe:3:81/498.

⁵¹ Ādam zou volgens een overlevering van Qatāda gekrompen zijn naar 60 *dhirā‘*, wat volgens de Engelse vertaling ongeveer 30 meter is, nadat hij eerst nog groter was. Ādam was dus ook een soort reus. Zie: TT:1:81, TTe:1:293/122.

genoemd moet worden. Dit geldt voor de voorouders van Luqmān (258), de vrouw van ʿAmr (352i), twee vrouwen van Sulaymān (466) en de oom van Ishter (544) (zie figuur 5). Zij hebben toch een vakje gekregen omdat zij een schakel vormen tussen personen die wel een naam hebben. Op deze manier kunnen de familierelaties van meer personen die bij naam genoemd worden in de stamboom opgenomen worden.

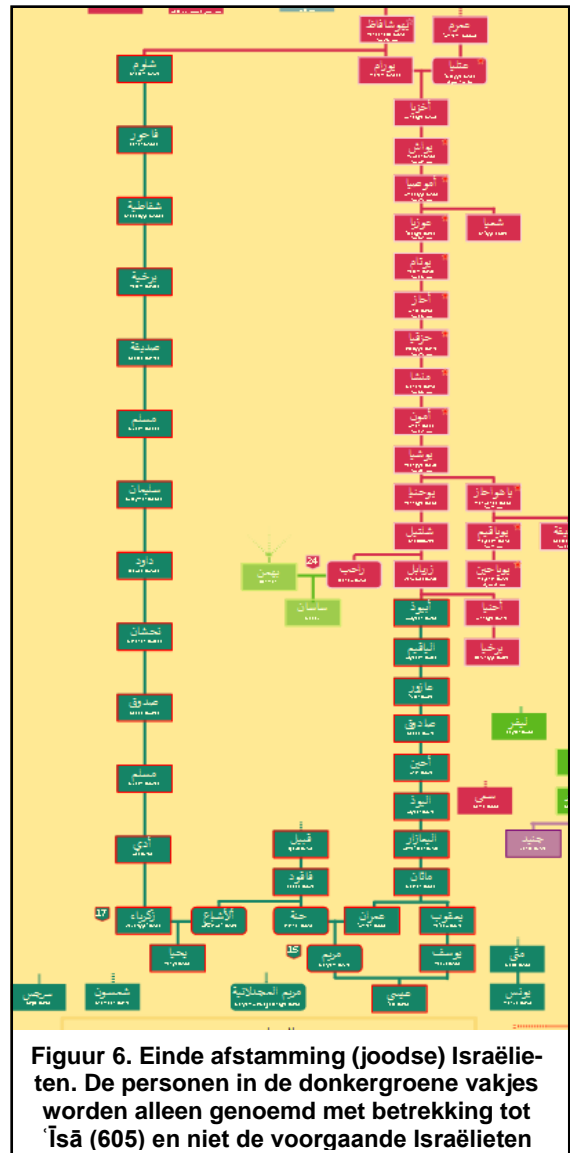

Figuur 5. Mardakhā (543) is de zoon van de broer van de vader van Ishter (544). Ondanks dat de naam van de broer niet bekend is, is er in dit geval er voor gekozen om hem op te nemen in de stamboom om de familierelatie te illustreren.

2.4 Stammen

Om de visualisatie van de genealogische informatie overzichtelijk te maken was het noodzakelijk om de stamboom op te delen in bepaalde stukken. Op deze manier is het van een afstand duidelijk waar ongeveer de personen staan die je probeert te vinden. Om dit mogelijk te maken is aan ieder naamvakje een bepaalde achtergrondkleur toegevoegd. De achtergrondkleur van het vakje geeft aan tot welke stam een persoon hoort. Het bepalen van wie tot welke stam behoort is enigszins arbitrair omdat er geen definitie van een stam gegeven wordt door Ṭabarī en omdat hij in *Tārīkh* geen lijst van stammen bijhoudt. De bepaling van wie tot welke stam behoort is op een zorgvuldige manier tot stand gekomen. Hierbij is de tekst als uitgangspunt genomen en is er voornamelijk gekeken welke personen tot hetzelfde volk behoren en welke personen samen belangrijk zijn in hetzelfde verhaal.

Bijvoorbeeld, vanaf Sārah (221) begint de stamboom van de Israëlieten omdat in de tekst veel nadruk wordt gelegd op de scheiding van de stamboom bij Ibrāhīm (220). Omdat uit Ishāq (290), de zoon van Sārah (221), de Israëlieten ontstaan, zijn deze personen en de personen die door Ṭabarī tot hetzelfde volk gerekend worden met dezelfde kleur weergegeven. Vanaf de Babylonische ballingschap, in omstreeks 6de eeuw v. Chr., verandert de stamboom van kleur (zie figuur 5). Barkhiyyā (530) is de laatste persoon in de tekst die in de joods-israëlitische traditie wordt genoemd en vervolgens springt de tekst vooruit en gaat verder met ʿĪsā (605) (in de christelijke traditie Jezus). In het gedeelte over ʿĪsā (605) wordt duidelijk hoe ʿĪsā (605) afstamt van Dāwud (459) en welke personen bij zijn familie hoorden. Deze personen zitten dus vast aan de stamboom van de Israëlieten, maar omdat de link met de Israëlieten wordt benoemd vanuit het verhaal van ʿĪsā is er voor gekozen om hier ze dezelfde kleur te geven als ʿĪsā. Op deze manier is het duidelijk dat alle personen met een donkergroene achtergrond een bepaalde link hebben met het verhaal van ʿĪsā.

Figuur 6. Einde afstamming (joodse) Israëlieten. De personen in de donkergroene vakjes worden alleen genoemd met betrekking tot ʿĪsā (605) en niet de voorgaande Israëlieten

In de legenda van de stamboom is terug te zien elke achtergrondkleur voor staat. In een aantal gevallen was het lastig te bepalen tot welke stam een persoon het beste gerekend kon worden; in die gevallen staat in kolom 6 van het register een opmerking over de afstamming. In een klein aantal gevallen was het compleet onduidelijk tot welk volk een bepaald persoon zou behoren. In die gevallen is de achtergrond wit gelaten en is wederom in kolom 6 van het register soms kort benoemd waarom het niet bepaald kon worden.⁵² Kortom, de stammen zijn visueel toegevoegd

⁵² Een voorbeeld hiervan is Daws Dhū Thaʿalbān (338n), een Christen uit de plaats Najran. Mogelijk behoort hij tot de Arabieren, maar het is onduidelijk tot welke Arabieren hij dan zou behoren aangezien er meerdere groepen Arabieren in de stamboom voorkomen. Dit vakje is dus wit gelaten.

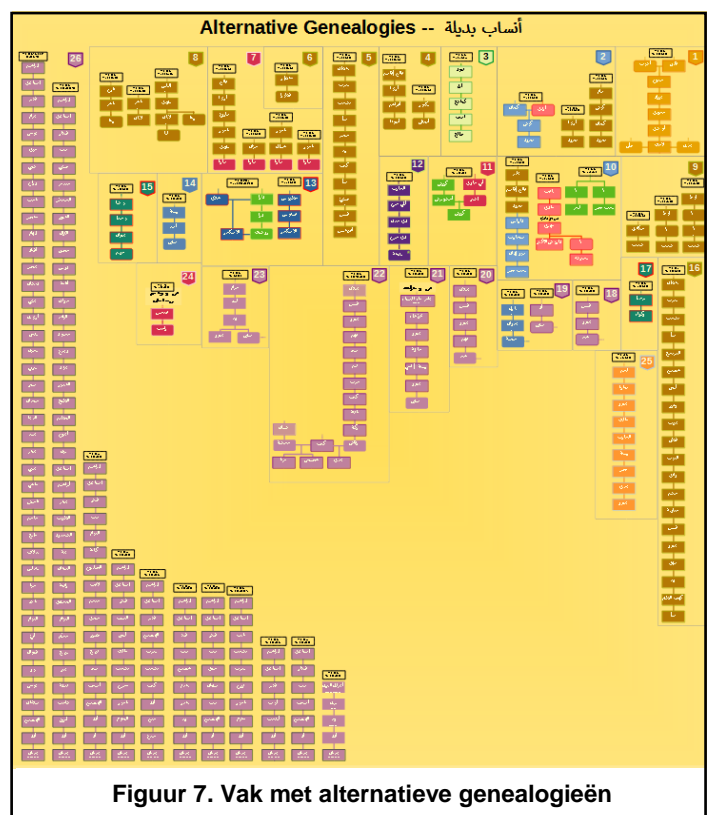
om overzicht te creëren en sluiten mogelijk niet compleet aan bij hoe Ṭabarī de stammen zou afbakenen.

2.5 Alternatieve Genealogieën

Een laatste horde bij het maken van een stamboom zijn de personen met meerdere afstammelingen. Omdat Ṭabarī in zijn werk gebruik maakt van informatie die afkomstig is van verschillende bronnen, zijn er in sommige gevallen ook andere afstammelingen beschikbaar. Omdat de visualisatie van meerdere afstammelingen bij een persoon de stamboom onoverzichtelijk maakt, is voor de visualisatie is besloten om in deze gevallen slechts één afstamming in de stamboom op te nemen. Bij personen met meerdere afstammelingen wordt naast hun vakje een getal geplaatst, zie figuur 2 op p. 24, die verwijst naar een sectie van de alternatieve genealogieën (figuur 6). Daar zijn de andere afstammelingen van de persoon te vinden met een referentie naar waar deze afstamming(en) gevonden kunnen worden. Er is gekozen om slechts één afstamming in de stamboom op te nemen omdat het visualiseren van meerdere afstammelingen moeilijk realiseerbaar was. De stamboom werd dan namelijk al snel onoverzichtelijk.

Het gevolg van de keuze om

slechts een afstamming in de stamboom op te nemen is dat er een beslissing moet worden gemaakt welke afstamming in de stamboom komt en welke bij de ‘alternatieve genealogieën’ neergezet wordt. In veel gevallen was dit relatief eenvoudig en is simpelweg de afstamming gekozen die het meest overeenkomt met de informatie uit *Tārīkh*. In twee gevallen was het lastiger te bepalen welke afstamming bij ‘alternatief’ geplaatst moest worden. Ten eerste alternatieve genealogie 10, horende bij Bukht

Naṣṣr (397).⁵³ Ṭabarī beschrijft hem als de onderkoning in Babylon die gehoorzaam is aan de Perzische opperkoning. De link van Bukht Naṣṣr met de Perzen en het feit dat er ook een Perzische afstamming wordt genoemd van hem, maakt het aannemelijk dat hij bij de Perzische stamboom hoort en géén afstammeling is van Kūsh (103). Wanneer de Perzische stamboom ook uitgewerkt zou zijn dan zou Bukht Naṣṣr daar terecht komen. De reden waarom Bukht Naṣṣr dus toch als afstammeling van Kūsh staat is omdat mogelijk de personen tussen Bukht Naṣṣr en Kūsh wél hebben bestaan en deze anders niet opgenomen zouden kunnen worden.

Het tweede discutabele geval is de afstamming van ʿAdnān (548). Zijn alternatieve genealogieën staan weergegeven bij 26 in het vak van de alternatieve genealogieën. ʿAdnān is de persoon met de meeste alternatieve genealogieën van de hele stamboom. Zoals te zien is, lijken de afstammingen deels op elkaar en zit het verschil vooral in de lengte van de afstamming; oftewel, het aantal generaties. Ṭabarī laat in *Tārīkh* niet blijken welke afstamming zijn voorkeur krijgt, dus is het lastig om te bepalen welke van deze genealogieën opgenomen zou moeten worden in de stamboom. De keuze voor de afstamming die nu in de stamboom staat is gebaseerd op het feit dat deze afstamming het meest gedetailleerd wordt uitgewerkt door de bron die Ṭabarī aanhaalt en dat deze afstamming wat betreft de temporele dimensie van de stamboom het beste aansluit bij de tekst. Met het tweede wordt bedoeld dat de lengte van deze afstamming ervoor zorgt dat de profeet Muḥammad (924), een verre kleinzoon van ʿAdnān, niet in dezelfde tijd leeft als ʿĪsā (605). Dit zou wel het geval zijn geweest als er voor een korte afstamming gekozen zou zijn terwijl dit niet aansluit bij Ṭabarī's visie op de geschiedenis.

Al met al is het belangrijk om te benadrukken dat Ṭabarī niet voor niets meerdere afstammingen noemt bij bepaalde personen. Deze afstammingen laten mogelijk twijfel zien bij Ṭabarī bij het bepalen van de correcte afstamming. Bovenal kan aangenomen worden dat Ṭabarī al deze afstammingen noemt omdat ze betekenis hebben voor hem. De afstammingen onder 'alternatieve genealogieën' zijn dus net zo belangrijk en legitiem als de afstammingen die wél opgenomen zijn in de stamboom.

⁵³ Dit is dezelfde persoon die in het Nederlands bekend staat als koning Nebukadnezar II die begin 6de eeuw v. Chr. regeerde over Babylon.

2.6 Conclusie

Hoewel de visualisatie van de genealogische informatie in de vorm van een stamboom slechts het begin is van het onderzoek naar de functie van deze informatie, kunnen we alvast een belangrijke conclusie trekken uit de visualisatie. De stamboom laat namelijk zien dat de genealogische informatie een opmerkelijke mate van consistentie vertoont: veel personen die in Tārīkh worden genoemd, hebben familiebanden met andere personen in het werk. Ondanks dat de vormgeving van de stamboom enkele onregelmatigheden verbergt, is de consistentie zeer opmerkelijk gezien de vele verschillende bronnen die Ṭabarī heeft gebruikt. Dit wijst erop dat er zorgvuldig is omgegaan met deze informatie. Wat de specifieke functie van de genealogische informatie voor de tekst en voor Ṭabarī ook is, blijkt uit de visualisatie dat een hoge mate van consistentie vereist was om deze functie mogelijk te maken. In hoofdstuk 3 en 4 wordt de stamboom verder geanalyseerd en de functie van de genealogische informatie nader onderzocht.

3 Bevindingen & Analyse Tijd

Om de functie van de genealogische informatie in *Tārīkh* te onderzoeken, zal in dit hoofdstuk de stamboom geanalyseerd worden aan de hand van het element tijd. Dit element is gekozen omdat het zowel bij geschiedschrijving als bij het rapporteren van afstamming een belangrijke rol speelt. Zo maakt iedere historicus gebruik van enige vorm van tijd om een chronologie aan te brengen in de geschiedenis hij/zij beschrijft en maakt iedere genealoog gebruik van generaties om een genealogische structuur te creëren. De patronen in de omgang van tijd in de genealogische informatie en hoe dit zich verhoudt tot de tekst van *Tārīkh*, geven ons dus meer inzicht in de functie die deze informatie had in het geschiedeniswerk. Bovendien zou een goede of minder goede afstemming tussen de manier waarop er met tijd om wordt gegaan tussen de tekst en de genealogie ons meer kunnen vertellen over de status van genealogie ten opzichte van geschiedschrijving en daarmee dus de status en functie van genealogie voor Ṭabarī zelf. Hieronder worden de resultaten van de analyse van het element tijd in de stamboom gepresenteerd.

3.1 Tijd In *Tārīkh*

In de introductie van *Tārīkh* besteed Ṭabarī uitgebreid aandacht aan het concept tijd. Hij probeert antwoord te geven op vragen als: Wat is tijd? Wat is de functie van tijd? En wat is de lengte van tijd? Vooral deze laatste vraag is interessant voor het huidige onderzoek. Ṭabarī bedoelt hier namelijk mee dat hij wil onderzoeken hoeveel jaar de wereld zal bestaan vanaf de creatie van de mens tot aan de vernietiging van de mens. Hij concludeert dat dit 7000 jaar zal duren en dat ten tijde van de profeet Muḥammad er 6500 jaar verstreken zijn.⁵⁴ Dit baseert hij op overleveringen van de profeet Muḥammad. Dat zou dus betekenen dat de periode van Ādam tot Muḥammad 6500 jaar lang zou moeten zijn en dat de wereld ongeveer 200 jaar na Ṭabarī's overlijden zou vergaan.⁵⁵ Dit eerste gegeven is interessant omdat de stamboom precies deze periode beslaat. Met deze 6500 jaar doet Ṭabarī echter verder niets in het geschiedeniswerk: hij gebruikt het niet als jaartelling en hij geeft ook geen verantwoording uit welke tijdsperiodes deze 6500 jaar zijn opgebouwd. Dit laatste zou

⁵⁴ Ṭabarī's bespreking van de duur van tijd: TT:1:13-18, TTe:1:172-186/8-18. Ṭabarī's conclusie over de tijd: TT:1:16-17, TTe:1:183/15.

⁵⁵ Ṭabarī overleed in 310/922.

handig zijn om een indruk te kunnen krijgen hoe de personen in geschiedenis (en dus in de stamboom) zich temporeel ten opzichte van elkaar verhouden.

Wanneer we naar de tekst zelf kijken zien we wel dat Ṭabarī zelf, of door middel van overleveringen, op verschillende plaatsen aangeeft hoeveel jaar er tussen bepaalde gebeurtenissen in zit. Ook benoemt Ṭabarī geregeld leeftijden van personen en regeerperiodes van koningen. Een analyse van al deze tijdsaanduidingen in de tekst zou mogelijk inzicht kunnen geven in hoe Ṭabarī's inschatting van 6500 jaar opgebouwd is in tijdsperiodes. Een dergelijke analyse zou echter zeer tijdrovend zijn en ligt daardoor buiten de omvang van dit beperkte onderzoek. Gelukkig komt Ṭabarī vlak voordat hij het leven van de profeet Muḥammad bespreekt terug op de tijdsperiodes in de geschiedenis. Ṭabarī vertelt hier hoe lang andere religieuze groepen de periode tussen Ādam (1) en Muḥammad (924) schatten en hij haalt een aantal overleveringen aan die iets over de lengte van deze periode zeggen. Hieronder in tabel 1 zijn alle bronnen weergegeven die Ṭabarī aanhaalt:

Tabel 1: Jaartelling van Ādam tot Muḥammad		
Bron	Aantal jaar tussen Ādam en Muḥammad	Referentie
Joden	4642	TT:2:149, TTe:5:412/1068
Christenen	5992	TT:2:149, TTe:5:412/1068
Zoroastriërs	4152	TT:2:149, TTe:5:412/1068
Wahb Ibn Munabbih	5500 ⁵⁶	TT:2:150, TTe:5:415-6/1070-1
Ibn 'Abbās	5500	TT:2:150, TTe:5:415/1071
'Sommige autoriteiten'	6133 (6186) ⁵⁷	TT:2:151, TTe:5:416/1071
Ibn 'Abbās	5750	TT:2:151, TTe:5:416/1072
Mensen van het Boek	5702	TT:2:151, TTe:5:416-17/1072

In tabel 1 zijn drie kleuren aangebracht om een onderscheid te maken tussen de soorten bronnen. De groene bronnen zijn de inschattingen van andere religieuze groepen zoals Ṭabarī die zelf rapporteert. Met deze inschattingen doet hij verder

⁵⁶ De overlevering van Wahb ibn Munabbih geeft aan dat er 5600 jaar zijn verstreken sinds Ādam. Ṭabarī legt daarna uit dat Wahb waarschijnlijk bedoelde tot aan zijn eigen tijd, dus 114 AH. Om de schattingen gelijk te maken is het jaartal dus met 100 jaar verlaagd.

⁵⁷ Eerst wordt benoemd dat 'Sommige autoriteiten' denken dat de wereld 6133 jaar bestaat en vervolgens worden de periodes van de wereldgeschiedenis genoemd en hoe lang die duurden. Wanneer dit bij elkaar opgeteld wordt komt daar echter een hoger getal uit, 6186.

niets. De blauwe bronnen zijn beweringen van islamitische overleveraars over de lengte van tijd. Deze overleveringen bevatten geen onderverdeling in tijdsperiodes en dus zijn ze niet erg behulpzaam om meer inzicht te krijgen in de tijdsverdeling van de geschiedenis. De oranje bronnen onderscheiden zich van de rest doordat zij wel een verantwoording bevatten van de tijdsperiodes. Zo maakt Ibn ʿAbbās bijvoorbeeld een periodisering op basis van de profeten in de geschiedenis:

‘Some authorities have related from Hishām b. Muḥammad al-Kalbī - his father - Abū Ṣāliḥ - Ibn ʿAbbās, who said that from Ādam to Nūḥ was twenty-two hundred years; from Nūḥ to Ibrāhīm, 1143 years; from Ibrāhīm to Mūsā, 575 years; from Mūsā to Dawūd, 179 years; from Dawūd to ʿĪsā, 1,053 years; and from ʿĪsā to Muḥammad, 600 years. [sic]⁵⁸

Door deze jaartallen bij elkaar op te tellen kom je op een totaal van 5750 jaar uit. Ṭabarī's eigen inschatting, dat van Ādam tot Muḥammad 6500 jaar verstreken zijn, wordt door deze oranje bronnen niet verklaard. Deze inschattingen verschillen namelijk 350 tot 800 jaar met Ṭabarī's bewering. Een mogelijke verklaring voor waarom Ṭabarī geen gebruik maakt van de 6500 jaar en ook geen verantwoording geeft van de opbouw ervan, is de aard van zijn bewering. Ṭabarī's bewering staat namelijk in de introductie van *Tārīkh* waar hij zijn filosofische/theologische blik op de tijd en de creatie van de aarde uiteenzet. Informatie over tijd en de creatie is onmogelijk te verkrijgen anders dan via een persoon die speciale kennis heeft over deze tijd. In dit gedeelte zien we dan ook dat Ṭabarī veel gebruik van overleveringen van de profeet Muḥammad. Een van de zaken die hij probeert te bepalen is hoe lang de mensheid zal bestaan. In deze context concludeert hij dat de wereld 7000 jaar zal bestaan en dat er tussen Ādam en Muḥammad 6500 jaar verstreken zijn. Dit is dus een theologische redering. Wanneer Ṭabarī overgaat naar het leven van de eerste mensen zien we deze 6500 jaar mogelijk niet terug omdat Ṭabarī zich hier dient te houden aan de conventies van de geschiedenisdiscipline. De geschiedenisdiscipline had hoogstwaarschijnlijk andere conventies over wat legitieme kennis is dan de theologie en dus kon Ṭabarī niet zomaar deze 6500 jaar aanhouden zonder geschiedkundige bronnen aan te halen. Anders gezegd, voor Ṭabarī was theologisch gezien de tijd van Ādam tot Muḥammad 6500 jaar, maar geschiedkundig gezien kan dit niet geheel

⁵⁸ TT:2:151, TTe:5:416/1072

verantwoord worden en dus gebruikt Ṭabarī het niet wanneer hij overgaat op de geschiedenis.

Ondanks dat de oranje overleveringen Ṭabarī's 6500 jaar niet volledig verklaren, zullen de tijdsperiodes die genoemd worden in deze overleveringen gebruikt worden in de volgende paragraaf als toets om een globale tijdsverdeling in de stamboom aan te brengen. Dit maakt het mogelijk om iets te zeggen over de temporele verdeling in de stamboom.

3.2 Lengte Tijd In Stamboom

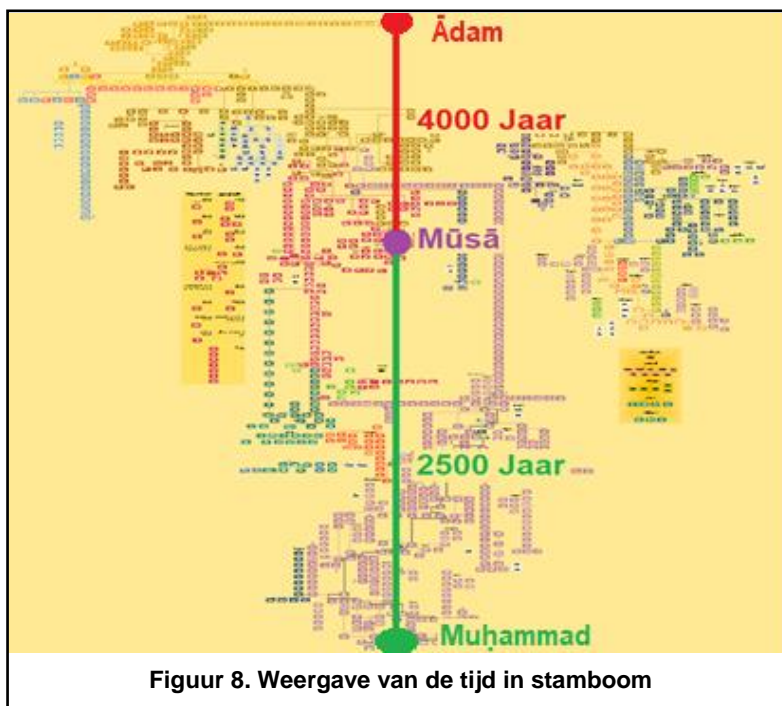
Voor het analyseren van de temporele verhoudingen tussen personen in de stamboom wordt Ṭabarī's bewering over de lengte van tijd, namelijk dat er 6500 jaar verstreken waren ten tijde van Muḥammad (924), als uitgangspunt genomen. Voor de tijdsverdeling zijn de oranje overleveringen gebruikt. In figuur 7 is de globale verdeling van tijd in de stamboom weergegeven. Als middelpunt van deze tijdsverdeling is Mūsā (427) gekozen omdat zijn geboortejaar eenvoudig bepaald kan worden aan de hand van de oranje overleveringen. Het rode gedeelte van Ādam (1), de eerste persoon in de stamboom, tot Mūsā (427) representeert volgens deze overleveringen iets minder dan 4000 jaar.⁵⁹ De groene lijn van Mūsā (427) tot Muḥammad (924) representeert dus ongeveer 2500 jaar. Het valt op dat de groene lijn langer is dan het rode lijn terwijl het groene lijn een kortere tijd representeert. Ook wat betreft de relatieve afstand, dat wil zeggen op basis van het aantal generaties tussen de personen, is het groene gedeelte langer dan het rode: tussen Ādam (1) en Mūsā (427) zitten 29 generaties en tussen Mūsā (427) en Muḥammad (924) 49. Dit betekent dat de gemiddelde tijd tussen generaties in het rode gedeelte $4000/29 = 138$ jaar is, en in het groene gedeelte $2500/49 = 51$ jaar.⁶⁰

⁵⁹ 'Sommige autoriteiten': 2256 jaar van Ādam tot zondvloed, 1079 jaar van zondvloed tot geboorte Ibrāhīm, 565 jaar van geboorte Ibrāhīm tot Exodus Mūsā. Alles samen 3900 jaar.

Ibn 'Abbās: 2200 jaar van Ādam tot zondvloed, 1143 jaar van zondvloed tot Ibrāhīm, 575 jaar van Ibrāhīm tot Mūsā. Alles samen 3918 jaar.

Ibn 'Abbās: 2256 jaar van Ādam tot zondvloed, 1020 jaar van zondvloed tot dood Ibrāhīm, 75 jaar van dood Ibrāhīm tot intrede Egypte, 430 jaar van intrede Egypte tot Exodus Mūsā. Alles samen 3781 jaar. Zie: TT:2:151, TTe:5:416-17/1071-72.

⁶⁰ Het aantal generaties is bepaald door simpelweg de afstamming van Ādam tot Mūsā te volgen en van Mūsā tot Muḥammad en deze person apart bij elkaar op te tellen. Dit is mogelijk omdat deze afstammingen ononderbroken zijn.

Generaties van 138 jaar lijken op het eerste oog aan de hoge kant, maar wanneer we naar de tekst kijken dan zien we inderdaad dat de personen in het begin van de stamboom heel erg oud zijn vóórdát zij hun opvolger krijgen: Shīth (18) was 105 jaar oud toen hij Anūsh (25) kreeg en Yarad (45) was 162 jaar oud toen zijn zoon Akhnūkh (50) geboren werd.⁶¹ Ná Mūsā (427), in het groene gedeelte dus, worden mensen überhaupt niet meer zo oud en krijgen ze waarschijnlijk dus ook eerder kinderen. Dit verklaart dus ook waarom de gemiddelde leeftijd per generatie daar veel lager ligt. Het is echter lastig te controleren of dit gemiddelde aansluit bij Ṭabarī's eigen beeld van deze tijd omdat hij ná Mūsā (427) van geen enkel persoon meer benoemt hoe oud hij is wanneer hij zijn opvolger krijgt. Een verklaring voor de omslag in de hoogte van leeftijden van personen in het begin en het einde van de stamboom geeft Ṭabarī niet.

3.3 Ongelijke Afstammingen

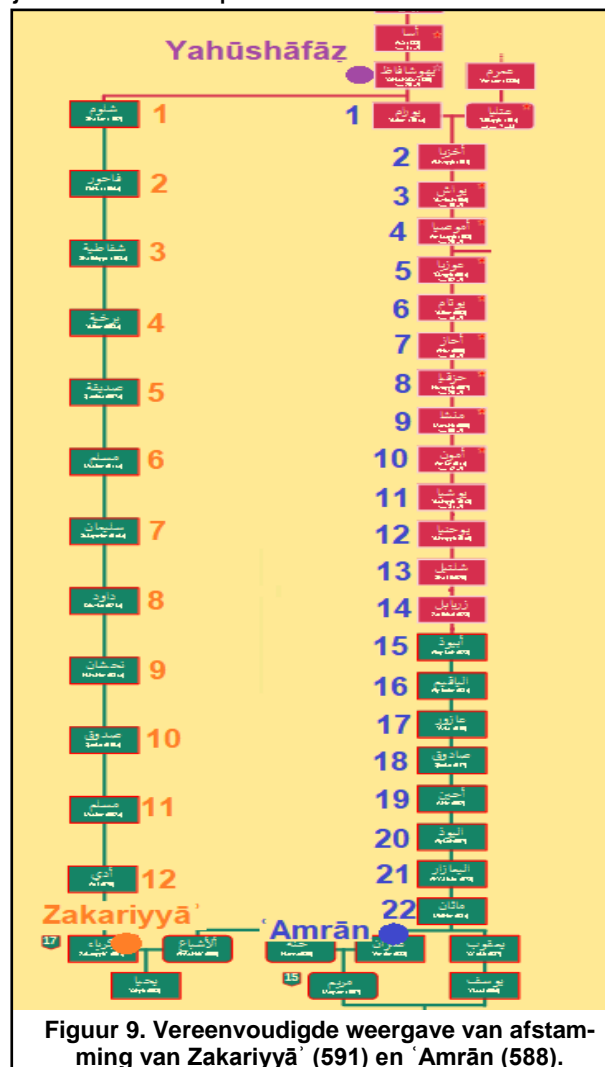
Naast het bestuderen van tijd door middel van jaren, is het ook mogelijk om tijd te onderzoeken aan de hand van generaties. De stamboom is immers gebaseerd op opeenvolgende generaties. Wanneer we kijken naar de generaties in de stamboom, dan vallen voornamelijk de 'ongelijke' afstammingen op. Hiermee wordt bedoeld dat

⁶¹ TT:1:106 en 110, TTe:1:335/164 en 343/172.

de afstamming afsplitst in twee afstammingen en dat deze afstammingen later weer bij elkaar komen terwijl de ene afsplitsing veel meer generaties heeft dan de andere. Dit komt op veel plekken voor in de genealogie en beperkt zich niet tot een bepaald gedeelte. De ongelijke afstammingen lijken verschillende oorzaken te hebben. Hieronder staan drie voorbeelden van ongelijke afstammingen met verschillende verklaringen.

Als eerste bekijken we de afstamming van Zakariyyā' (591) en 'Amrān (588). Zij zijn met elkaar verbonden middels hun vrouwen die zussen van elkaar zijn. Daarnaast zien we in de tekst dat zij beiden ongeveer in dezelfde tijd moeten hebben geleefd aangezien zij in hetzelfde verhaal voorkomen.⁶² Wanneer we de afstammingen van Zakariyyā' (591) en 'Amrān (588) bekijken dan valt op dat er tussen hen en hun gemeenschappelijke voorvader

Yahūshāfāz (489) respectievelijk 12 en 22 generaties zitten (zie figuur 8). Dit is een behoorlijk verschil en is genealogisch niet erg aannemelijk. Toch zou dit verschil verklaard kunnen worden doordat de voorouders van Zakariyyā' (591) pas veel later kinderen kregen dan de voorouders van 'Amrān (588). Een andere mogelijke verklaring voor dit verschil is dat, aangenomen dat de afstammingen ook historische afstammingen zijn, een aantal van de voorouders van Zakariyyā' (591) vergeten of weggelaten zijn omdat zij van weinig betekenis zijn geweest in de geschiedenis of jong gestorven zijn. Beide verklaringen zijn lastig te bevestigen omdat er van de voorouders van Zakariyyā' (591) vrijwel niets bekend is.⁶³

Figuur 9. Vereenvoudigde weergave van afstamming van Zakariyyā' (591) en 'Amrān (588).

⁶² Zie: TT:1:380, TTe:4:102/711.

⁶³ Een ander voorbeeld van een vergelijkbare ongelijkheid is 'Adī (422j) en Raqās (422i) die respectievelijk 11 en 19 generaties van hun gemeenschappelijke voorvader Saba' (152) verwijderd zijn.

(270) en Jandala (739) en haar man Mālik (738) zitten respectievelijke 2 en 47 generaties.⁶⁴ Misschien ligt aan dit verschil een kopieerfout ten grondslag. *Tārīkh* is namelijk talloze keren gekopieerd door de tijd heen en de tekst die vandaag de dag beschikbaar is, is gebaseerd op deze kopieën. Mogelijk wordt er in het geval van Jandala (739) bedoeld dat haar vader of opa afstamt van de zonen van Maḍāḍ (270) in plaats van dat zij direct verbonden is met hem. Dit is zeer aannemelijk omdat de woorden voor ‘zoon’, ‘dochter’ en ‘stam(t af)/zonen’ veel op elkaar lijken in het Arabisch (بن, ابنة, بنو, ابن).⁶⁵

3.4 Chronologie

Zoals reeds in paragraaf 3.1 besproken is, maakt Ṭabarī in het eerste gedeelte van *Tārīkh* geen gebruik van een jaartelling. Het enige wat Ṭabarī probeert te doen is de gebeurtenissen in een chronologische volgorde te plaatsen. Om een chronologie mogelijk te maken, in een werk dat zowel de Arabische, Perzische als Israëlitische geschiedenissen bespreekt, besluit Ṭabarī een van deze geschiedenissen als uitgangspunt te nemen. Volgens hem is de Perzische geschiedenis het meest geschikt als raamwerk omdat deze geschiedenis betrouwbaarder en vollediger is dan andere geschiedenissen:

‘The history (or chronology) of the world’s bygone years is more easily explained and more clearly seen based upon the lives of the Persian kings than upon those of the kings of any other nation. For no nation but theirs among those leading their pedigree back to Ādam is known whose realm lasted and whose rule was continuous... Thus, a history based upon the lives of the Persian kings has the soundest sources and the best and clearest data.’⁶⁶

Ṭabarī’s keuze om één geschiedenis als raamwerk te nemen voor het maken van een chronologie heeft wel een nadeel: veel gebeurtenissen die in de Israëlitische en Arabische geschiedenis een belangrijke rol spelen zijn lastig te plaatsen in de Perzische geschiedenis omdat deze gebeurtenissen daar niet in genoemd worden. Toch lukt het Ṭabarī om een chronologie te creëren die grotendeels aansluit bij de huidige wetenschappelijke consensus over de volgorde van de gebeurtenissen in de geschiedenis.

⁶⁴ Deze afstamming kan het beste in de stamboom bekeken worden. De nummering van het aantal generaties wordt onleesbaar wanneer het in een figuur geplaatst wordt.

⁶⁵ Yaḡsān (193) en Ra‘awa (192) 1 en 4 generaties

⁶⁶ TTe:1:319/148 (TT:1:11)

Gezien de lofrede van Ṭabarī over de Perzische geschiedenis is het opvallend dat hij op geen enkele manier gebruik maakt van de Perzische jaartelling. Hij is zich er bewust van dat er een Perzische jaartelling bestaat aangezien hij die in het begin en het einde van het eerste gedeelte van *Tārīkh* kort benoemt.⁶⁷ Mogelijk heeft het te maken met een aparte waardering van de Perzische chronologie en jaartelling. De jaartelling van de Perzen, waarbij het aantal jaar tussen Ādam en Muḥammad 4152 jaar is, staat mogelijk te ver af van zijn eigen visie op de geschiedenis en bijvoorbeeld wat andere bronnen beweren zoals in Tabel 1 te zien is. Echter, de continuïteit van de Perzische geschiedenis en de ordening van gebeurtenissen waren juist wel bruikbaar voor Ṭabarī. Zijn waardering voor de Perzische geschiedenis vanwege de volledigheid en betrouwbare chronologie kan dus losstaan van zijn oordeel over de Perzische jaartelling.

3.5 Chronologie Stamboom

Ook in de stamboom kunnen we een bepaalde chronologie terugzien. In de stamboom zijn namelijk personen van dezelfde generatie zoveel mogelijk op dezelfde hoogte geplaatst waardoor het inzichtelijk zou moeten zijn wie ongeveer in dezelfde tijd hebben geleefd. Het is echter de vraag in hoeverre de chronologie van de stamboom aansluit bij de chronologie die in de tekst gepresenteerd wordt.

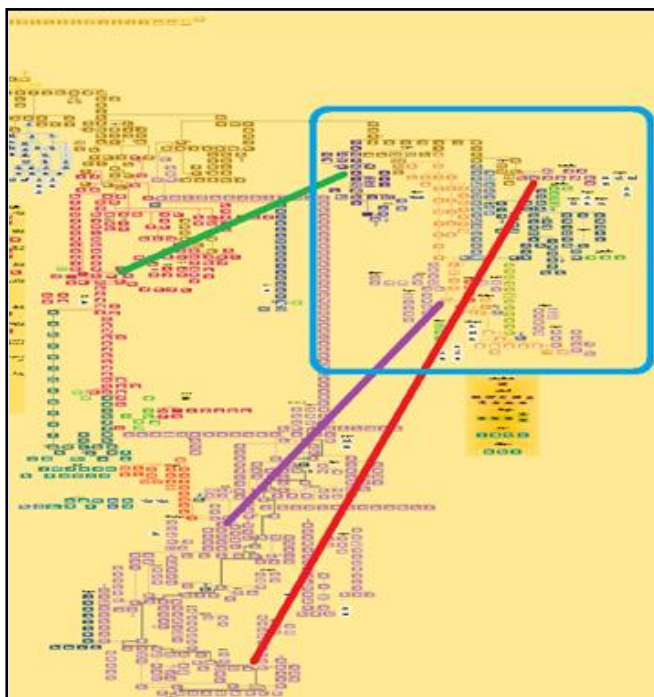
Over het algemeen wanneer we de chronologie die Ṭabarī presenteert in *Tārīkh* naast de stamboom leggen dan zien we dat veel personen in de stamboom ook inderdaad in dezelfde ongeveer dezelfde generatie leefden. Op een aantal plekken is dit echter niet het geval: personen die op dezelfde hoogte staan in de stamboom zijn volgens de beschrijvingen soms eeuwen van elkaar verwijderd in de tijd. Zo staat ‘Amr (460f), koning van de Lakhmiden in al-Hira in de 3de/4de eeuw n. Chr., op dezelfde hoogte in de stamboom als de profeet Sulaymān (466), die geruime tijd vóór de Babylonische ballingschap (6de eeuw v. Chr.) leefde.⁶⁸ Het kan ook andersom: in de stamboom staan sommige personen die in dezelfde tijd leefden op compleet verschillende hoogtes. Zo staat Bukht Naṣṣr (397), in het Nederlands beter bekend als de Babylonische koning Nebukadnezar II, veel hoger dan Ṣadīqa (518),

⁶⁷ TT:1:18, TTe:1:185/17 en TT:2:149, TTe:5:412/1068.

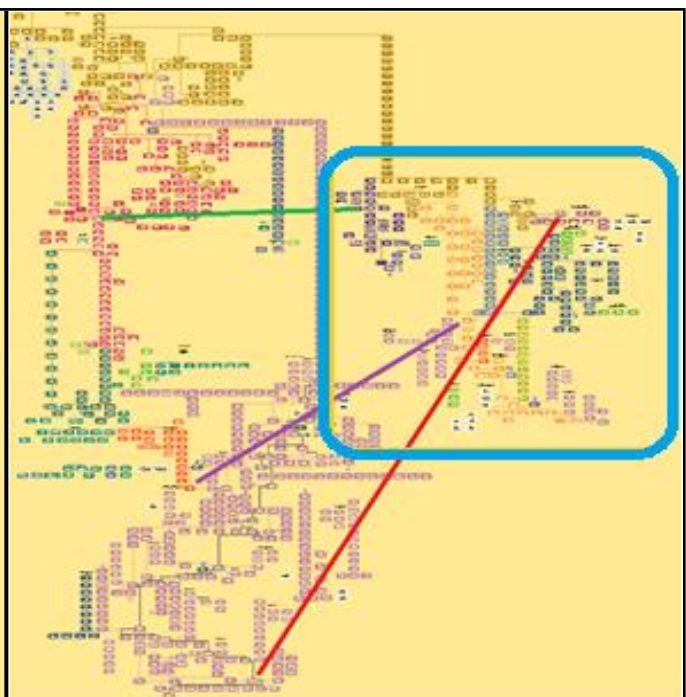
⁶⁸ De evenementen die worden beschreven rond beide personen staat 97 bladzijdes, of 204 van de Engelse vertaling, verwijderd van elkaar. (‘Amr (460f): TT:1:408, TTe:4:150/771; Sulaymān (466): TT:1:311, TTe:3:147/567)

een koning in Israël, terwijl beschreven wordt dat zij beiden ten tijde van de Babylonische ballingschap (6de eeuw v. Chr.) leefden.⁶⁹

Wanneer de stamboom vanaf een afstand wordt beschouwd, valt vooral op dat één gedeelte van de stamboom niet overeenkomt met de rest van de stamboom. Het gaat hierbij om het rechtergedeelte van de stamboom (zie blauw omcirkelde gedeelte in figuur 10). In figuur 10 zijn een aantal personen met elkaar verbonden die in dezelfde tijd leefden. De groene lijn verbindt de profeet Sulaymān (466) met koningin Yalmaqah (252) die beide ruim vóór de Babylonische ballingschap (6de eeuw v. Chr.) leefden. De paarse lijn verbindt koning ‘Amr (460f) met Muḥammads voorouder Fihir (748) die beide ongeveer in de 3de/4de eeuw n. Chr. moeten hebben geleefd. De rode lijn verbindt de Abessinische koning in Jemen Abraha Al-Ashram (264c) met Muḥammads opa ‘Abd Al-Muṭṭalib (911) die volgens de tekst met elkaar onderhandeld hebben in het Jaar van de Olifant (circa 570 n. Chr.).

Figuur 11. Overzicht afstamming verdeling chronologie.

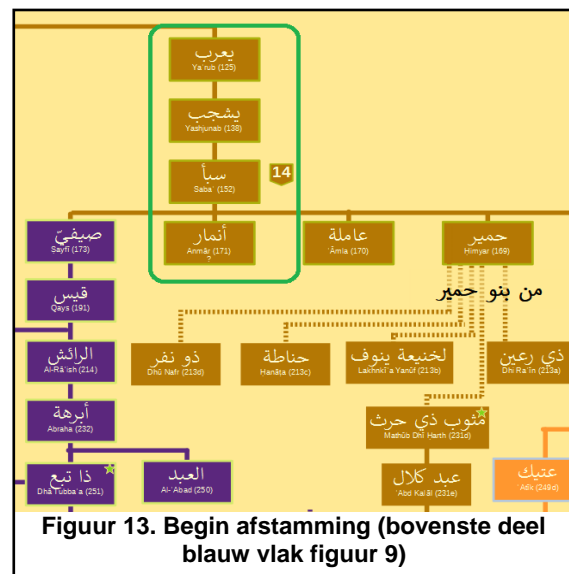

Figuur 12. Overzicht afstamming met alternatieve genealogie

⁶⁹ TT:1:346, TTe:4:41/649.

In figuur 9 valt op dat de oranje stam van Lakhm (212), de lichtblauwe stam van Al-Azd (249b), de donkerblauwe stamboom van Qaḏā‘a (315e) en de donkerpaarse stamboom van Ṣayfī (173) (de stammen die met blauw zijn omcirkeld), hoger staan dan hun tijdgenoten aan de linkerkant. Dit betekent, wanneer we er van uit gaan dat generaties in dezelfde tijd leefden, dus dat zij volgens de chronologie van de stamboom eerder leefden dan hun tijdgenoten aan de linkerkant van de stamboom. In figuur 12 is er ingezoomd op de linker bovenkant van het blauwe vierkant, het gedeelte dat de verbinding vormt tussen de rechter en linkerkant van de stamboom.

Specifiek de groen omcirkelde afstamming verbindt dit gedeelte van de stamboom met de rest. De afstamming die er nu staat is gebaseerd op de informatie die Ṭabarī presenteert wanneer hij de afstammings tussen Sām (64) en Ibrāhīm (220) bespreekt. In figuur 12 zien we aan de 14 die naast Saba‘ (152) staat ook dat er voor dit gedeelte ook een alternatieve afstamming beschikbaar is. Deze alternatieve afstamming wordt pas veel later geïntroduceerd wan-

neer Ṭabarī de 2de/3de/4de eeuw n. Chr. bespreekt. Deze alternatieve afstamming is veel langer dan de eerstgenoemde stamboom: in plaats van 3 generaties is de afstamming 20 generaties lang. Wanneer deze langere afstamming zou worden toegepast dan zou het hele rechtergedeelte van de stamboom verder omlaag komt te staan. In figuur 11 is weergegeven hoe de stamboom er uit zou zien wanneer de alternatieve afstamming zou worden gebruikt.

In figuur 11 zijn dezelfde lijnen aangebracht als in figuur 10. Het toepassen van de alternatieve genealogie zorgt ervoor dat de stamboom meer overeenkomt met de tekst. Dit zien we terug aan de lijnen in figuur 11, hoewel er nog steeds een grote ongelijkheid is bij de paarse en rode lijn. Desalniettemin is de late introductie van deze alternatieve genealogie erg interessant omdat het mogelijk aangeeft dat Ṭabarī zelf, of een van zijn bronnen, zich er van bewust was dat de rechterkant van de afstamming veel korter was dan de linkerkant. De alternatieve genealogie lijkt vanuit dit perspectief dus een soort ‘correctie’ te zijn op de stamboom. De timing van de correctie lijkt deze theorie te ondersteunen aangezien de alternatieve afstamming ter

sprake komt wanneer de afstamming van de Lakhmiden⁷⁰ wordt besproken. De Lakhmiden leefden ten tijde van de vroege voorouders van Muḥammad maar dat zou niet mogelijk zijn als de eerstgenoemde afstamming wordt aangehouden omdat het aantal generaties tussen de gemeenschappelijke voorouders van de Lakhmiden en Muḥammad te klein is.

3.6 Theorie & Conclusie

In dit hoofdstuk zijn *Tārīkh* en de stamboom bestudeerd door de lens van tijd. De bevindingen van de tijd-analyse vormen allemaal puzzelstukjes in Ṭabarī's omgang met tijd in zijn geschiedeniswerk. Hieronder zullen deze bevindingen gecombineerd worden tot een theorie die Ṭabarī's omgang met tijd probeert te duiden.

Om te beginnen maakt Ṭabarī in *Tārīkh* geen gebruik van een jaartelling in de tijdsperiode tussen Ādam en Muḥammad. Hij zet de gebeurtenissen alleen in een chronologische volgorde. Om dat mogelijk te maken besluit hij de Perzische geschiedenis als raamwerk te kiezen. Aan deze geschiedenis hangt hij vervolgens de gebeurtenissen uit de andere geschiedenissen die hij bespreekt, de Israëlitische en Arabische, op. Volgens hem is de koningengeschiedenis van de Perzen het meest geschikt als raamwerk omdat deze geschiedenis het meest volledig en het meest aaneensluitend is. Gezien zijn waardering van de Perzische geschiedenis is het opvallend dat Ṭabarī de Perzische jaartelling, die aan de geschiedenis vastzit, niet gebruikt in zijn boek. Mogelijk duidt dit erop dat Ṭabarī een onderscheid maakte tussen een betrouwbare chronologie en een betrouwbare jaartelling. Ook is het mogelijk dat Ṭabarī simpelweg onzeker was over de exacte tijdsverdeling in de geschiedenis en zich daarom afzijdig hield van het geven van een jaartelling.

Dat tijd een belangrijke plaats heeft in het werk van Ṭabarī blijkt al uit de introductie. Daar geeft Ṭabarī een uitgebreide uiteenzetting van zijn concept van tijd. Een van de punten die hij daar behandelt is de lengte van tijd. Zijn conclusie, dat er tussen Ādam en Muḥammad 6500 jaar verstreken is, trok de aandacht aangezien deze conclusie iets zegt over de verstreken tijd in het eerste gedeelte van *Tārīkh*. Ṭabarī werkt deze 6500 jaar niet uit in tijdsperiodes waardoor het lastig is om een concreet idee te krijgen van de tijdsopbouw van de geschiedenis. Ook verderop in het werk komt Ṭabarī op geen enkel moment terug op deze 6500 jaar. Dit komt mogelijk

⁷⁰ Zie in de stamboom 'Tribe of Lakhm', de oranje stam rechtsboven in de stamboom.

doordat Ṭabarī's bewering dat deze periode 6500 jaar duurde een theologische redering is en niet een geschiedkundige. Ṭabarī kon waarschijnlijk simpelweg geen historische bron vinden die zijn bewering ondersteunde. Het overnemen van deze bewering in de geschiedschrijving zou daardoor mogelijk ongebruikelijk zijn binnen deze onderzoekstraditie. Ook zou het niet gebruiken van deze bewering, net zoals bij het niet gebruiken van de Perzische jaartelling, voort kunnen komen uit een eventuele onzekerheid over de exacte tijdsverdeling in de geschiedenis.

Wanneer we naar de stamboom kijken dan zien we dat de chronologie die Ṭabarī in *Tārīkh* heeft aangebracht grotendeels terugkomt in de stamboom. De genealogie ondersteunt daarmee de chronologie van de geschiedschrijving. Het zijn echter de inconsistenties die de aandacht trekken. Sommige personen die in dezelfde generatie zaten volgens de stamboom, leefden in compleet andere tijden volgens de tekst. Ook komt het andersom voor: personen die tijdgenoten waren volgens de tekst, leefden in compleet andere tijden volgens de stamboom. Ṭabarī, of zijn bron, lijkt zich op sommige plaatsen bewust te zijn deze mismatch tussen chronologie en genealogie. Dit is terug te zien bij de afstamming van de Lakhmiden zoals in paragraaf 3.5 beschreven is. In dit geval werd er honderden bladzijdes nadat de afstamming beschreven was een nieuwe afstamming geïntroduceerd die ervoor zorgden dat de genealogie van de Lakhmiden beter bij de chronologie aansloot.

De nieuwe afstamming van de Lakhmiden viel ook op omdat het veel meer generaties bevatte dan de voorgaande en omdat deze 'nieuwe' personen geen enkele rol speelden in welk verhaal dan ook. Het is niet mogelijk om vast te stellen of dat deze nieuwe afstamming ook een 'correctie' is op de eerdergenoemde afstamming, dat is namelijk niet alleen op basis van *Tārīkh* te bepalen. Bovendien is het maar de vraag of de genealogische informatie in een uitgewerkte vorm, zoals een stamboom, bestond in Ṭabarī's tijd en of dit de ongelijkheid in de uitgewerkte vorm de reden was om een 'correctie' aan te brengen. Toch geeft de relatieve consistentie tussen de beschreven chronologie en de stamboom in combinatie met deze 'correctie' aanleiding om te denken dat er een bewustzijn was bij Ṭabarī, of zijn bronnen, over de samenhang tussen chronologie en genealogie. Dit is belangrijk omdat dit laat zien dat de eerder beschreven ontwikkeling van het samengaan van de genealogie en geschiedenisdiscipline, waarbij genealogie na verloop van tijd werd ingebed in de

geschiedenis omdat er behoefte was aan context bij de personen in de afstamming,⁷¹ dus mogelijk ook betekende dat de disciplines tot op zekere hoogte met elkaar overeen dienden te komen. Om een dergelijk assimilatieproces vast te kunnen stellen is echter veel meer onderzoek nodig in combinatie met andere bronnen.

Een andere manier om naar de 'correcties' te kijken is vanuit een functioneel oogpunt. Wat de 'correcties' namelijk doen is een bepaalde temporele afstand creëren tussen onderdelen van de stamboom. Dit zagen we terug bij figuur 9 en 10 waar de afstamming tussen Saba' (152) en Ya'rub (125) van 3 naar 20 generaties ging. Dit betekende dus dat de voorvader van Saba' (152), Ya'rub (125), in generationeel en temporeel opzicht verder verwijderd raakte van zijn afstamming. Deze functie zien we mogelijk ook terug bij een ander fenomeen in de stamboom: de extreem hoge leeftijden van de personen tussen Ādam en Mūsā. Ṭabarī benoemt dat deze personen een hele hoge leeftijd konden bereiken maar er wordt niet uitgelegd waarom. De hoge leeftijden zorgen er in ieder geval voor dat in slechts enkele generaties er honderden jaren overbrugd kunnen worden. Dit zorgt ervoor dat de temporele afstand tussen Ādam en Mūsā, en uiteindelijk Ādam en Muḥammad, erg groot wordt. Het doel hiervan was mogelijk om zo het begin van de mensheid in een ver en ontoegankelijk verleden te plaatsen. Dit duidt erop dat tijd in de historisch beschrijvingen van *Tārīkh* mogelijk niet alleen een feitelijke weergave is, maar mogelijk ook simpelweg een expressie van temporele afstand.

Als laatste valt op dat in de stamboom sommige afstammingen ongelijk zijn: een afgesplitste afstamming komt weer bij elkaar waarbij de ene afsplitsing veel meer generaties bevat dan de andere. In paragraaf 3.3 werden deze ongelijke afstammingen verklaard door de mogelijkheid dat de ene kant van de afsplitsing op latere leeftijd kinderen krijgt dan de andere afsplitsing, een verwarring van het woord 'stam(t af)/zonen', 'zoon' en 'dochter' bij het kopiëren van de tekst of door het vergeten of weglaten van voorouders die als onbelangrijk werden beschouwd. Hoe dan ook, het feit dat er zo veel ongelijke afstammingen in de stamboom naar voren komen trekt de eerdere hypothese dat Ṭabarī, zijn bronnen, de stamboom in een uitgewerkte vorm bezat en op basis daarvan 'correcties' maakte weer in twijfel. Het blijft dus de vraag in hoeverre dit bewustzijn er was en als het er was, hoe er dan naar deze ongelijke afstammingen gekeken werd. In *Tārīkh* besteed Ṭabarī namelijk zelf geen aandacht

⁷¹ Zie inleiding, p. 5.

aan de ongelijke afstammingen of inconsistenties in de chronologie die naar voren komt in het uitwerken van de genealogische structuur.

4 Bevindingen & Analyse Plaats

Een andere invalshoek om de stamboom te benaderen is via het element 'plaats'. Net als tijd is plaats een essentieel element voor geschiedschrijvers. Gebeurtenissen vinden namelijk altijd op een bepaalde (geografische) locatie plaats. Bovendien kan het voorkomen dat er gebeurtenissen plaatsvinden tussen groepen die op een bepaalde (geografische) plaats wonen, of dat de identiteit van een belangrijk persoon wordt verbonden aan een specifieke (geografische) locatie. In *Tārīkh* wordt plaats op al deze manieren belicht. Bijna altijd benoemt Ṭabarī de locatie waar de gebeurtenissen zich afspelen en welke steden of dorpen hierbij betrokken zijn. Sterker nog, het vermelden van territoria van koningen is een van de doelstellingen van het werk, zoals Ṭabarī zelf beschrijft in de introductie:

‘[We intend to present] the dates of past kings mentioned by us and summaries of their history, the times of the messengers and prophets and how long they lived, the days of the early caliphs and some of their biographical data, and the extent of the territories under their control (*Mubālaghat walāyātihim*), as well as the events that took place in their age.’⁷²

Naast het beschrijven van plaatsen en territoria is er nog een laatste manier waarop plaats terugkomt in *Tārīkh*, namelijk door middel van volkeren. Personen die uit een vergelijkbare geografische omgeving komen, een specifieke genealogie hebben of bepaalde eigenschappen hebben worden vaak onder een verzamelnaam volk geschaard. Ṭabarī's gebruik van volkeren zal dus ook inzicht geven in de functie van genealogie ten opzichte van volk. De manier waarop Ṭabarī de genealogie verbindt met plaats levert hierdoor mogelijk meer inzicht op in de functie van de genealogie en de samenhang met Ṭabarī's tijd.

4.1 Plaats, Belasting & *Tārīkh*

Plaats speelt een belangrijke rol in *Tārīkh* omdat plaats sterk verbonden is met grondbelasting. Allereerst wordt hieronder toegelicht hoe plaats en grondbelasting zich tot elkaar verhouden. Daarna wordt besproken waarom grondbelasting een belangrijk onderwerp is in *Tārīkh* en hoe de relatie tussen plaats en grondbelasting terugkomt in de stamboom.

⁷² *Mubālaghat walāyātihim*, 'het bereik van hun heerschappij,' kan zowel verwijzen naar het bereik in tijd als in gebied zoals Rosenthal ook in voetnoot 19 aangeeft. Zijn vertaling 'the extent of the territories under their control' is zeer begrijpelijk gezien Ṭabarī geregeld aangeeft over welke gebieden een koning heerst. TTe:1:169/6. Tussen (...) eigen bewerking.

Om de relatie tussen plaats en grondbelasting in Ṭabarī's context beter te begrijpen, kunnen we het beste kijken naar zijn eigen werken. Ṭabarī, zelf afkomstig uit een gezin van grootgrondbezitters⁷³, schreef namelijk veel over grondbelasting. In zijn werken komt belasting op verschillende manieren terug⁷⁴, maar het meest concrete voorbeeld is de enige overgebleven fatwa⁷⁵ van Ṭabarī. De fatwa is terug te vinden aan het einde van *Musnad 'Alī* en lijkt gericht te zijn aan de Abbasidische elite die op dat moment aan de macht waren in het islamitisch rijk. Ṭabarī adviseert in zijn fatwa hoeveel grondbelasting betaald moet worden in het rijk. Hij maakt een onderscheid tussen bepaalde soorten land en stelt vast dat daar verschillende hoeveelheden belasting over betaald moeten worden. De twee belangrijkste factoren bij het bepalen tot welk soort land een bepaald gebied hoort is de vruchtbaarheid en de manier waarop het gebied veroverd is ten tijde van de uitbreiding van het islamitische rijk. Vooral de tweede factor is interessant voor dit onderzoek. Het hield in dat wanneer een gebied middels strijd veroverd was er andere belastingregels golden dan wanneer er niet gestreden was of de verovering middels een verdrag plaatsvond. Daarbij was het ook belangrijk of de inwoners eerst christenen, joden of polytheïsten waren vóór de verovering én of zij moslim werden na de verovering.⁷⁶

Zowel de manier van verovering als het beschrijven van de religies in een bepaald gebied zijn bij uitstek onderwerpen die middels geschiedenis vastgelegd kunnen worden. Dit is ook precies wat we in *Tārīkh* teruglezen: Ṭabarī beschrijft in het eerste gedeelte welke gebieden bij welke koningen behoorden en later, in het gedeelte na de dood van de profeet Muḥammad, besteed hij aandacht aan hoe deze gebieden veroverd zijn.⁷⁷ Dit zijn precies de gegevens die volgens hem belangrijk zijn bij het bepalen van de grondbelasting. Deze genealogie en beschrijvingen in *Tārīkh*

⁷³ Rosenthal, *General introduction*, 13-14.

⁷⁴ Een van de debatten die in Ṭabarī's werken naar voren komt volgens Mårtensson is de discussie over aan wie er belasting betaald moest worden: aan het centrale of het lokale gezag? En wat zijn dan de rechten en plichten van het lokale en centrale gezag ten opzichte van elkaar? Mårtensson, *Madhhab Jarīrī*, 111-119.

Een voorbeeld van een werk waar Ṭabarī belasting bespreekt is de *Kitāb al-Jizya*, 'het boek over belasting', in zijn juridische werk *Ikhtilāf al-Fuqahā'*. Joseph Schacht, *Das Konstantinopler Fragment des Ikhtilāf al-Fuqahā' des Abū Ja'far Muḥammad ibn Jarīr al-Ṭabarī* (Leiden: Brill, 1933), 2-199.

⁷⁵ Een fatwa is een juridisch advies van een schriftgeleerde over een kwestie die aan hem/haar wordt voorgelegd. Deze kwesties gaan vaak over scenario's die niet duidelijk worden beschreven in de bronnen. Het advies over hoe om te gaan met deze kwestie dat de schriftgeleerde geeft, wordt meestal ondersteund door verwijzing(en) naar islamitische bronnen.

⁷⁶ Ṭabarī, *Tahdhīb al-Athār: Musnad 'Alī ibn Abī Tālib*, bewerkt door Maḥmūd Muḥammad Shākir (Caïro: Al-Mu'ssasa al-Sa'ūdiyya bi-Miṣr, 1982), 289-291.

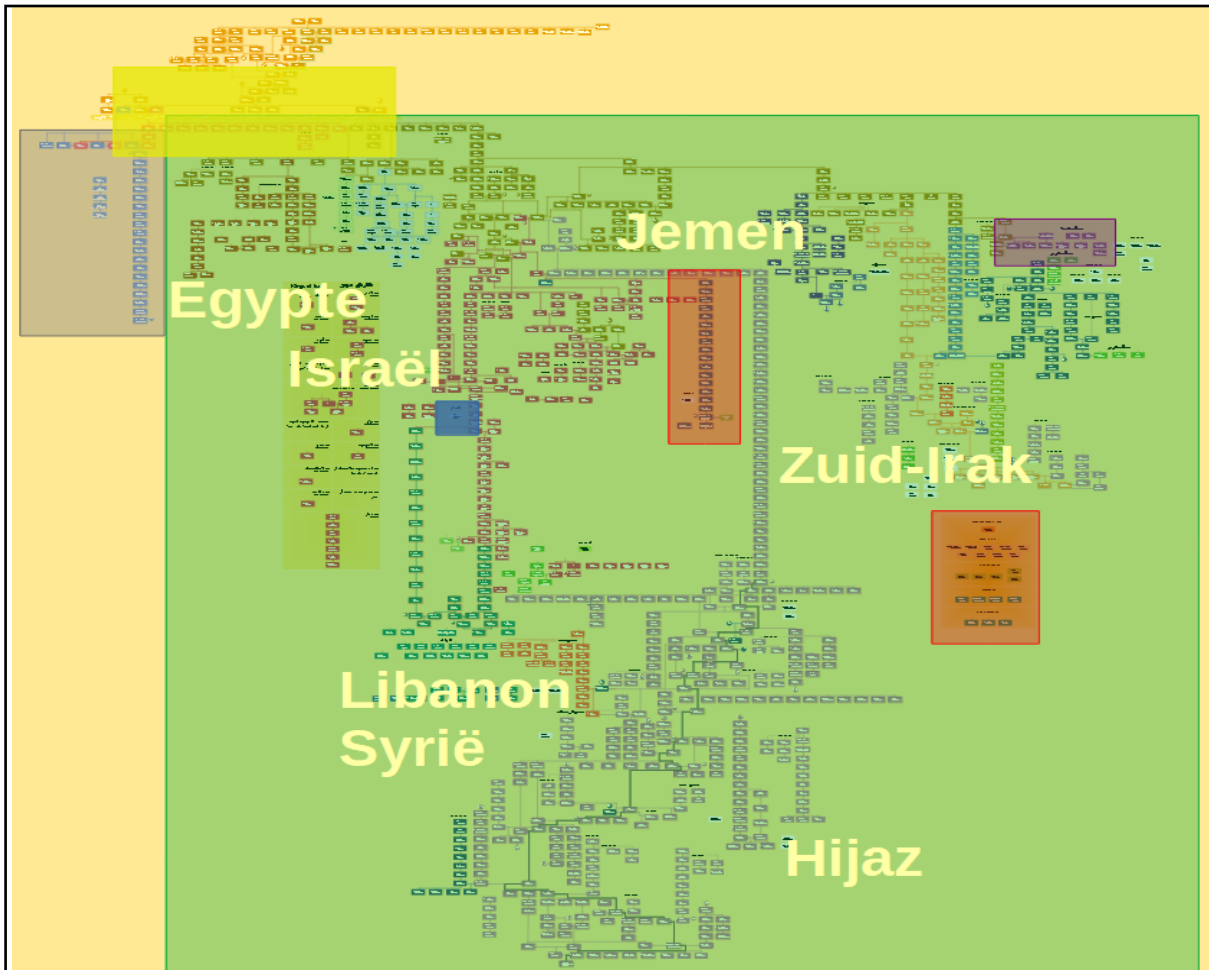
⁷⁷ Zie hiervoor deel 3-4 van de Arabische tekst en 10-15 van de Engelse vertaling.

zijn mogelijk niet alleen van historisch belang, maar kunnen ook gezien worden als een expressie van Ṭabarī's beeld op de bepaling van de grondbelasting vanuit zijn positie als jurist. Dit betekent niet dat *Tārīkh* door Ṭabarī of anderen als bron gebruikt werd of zou worden om belasting vast te stellen, er is namelijk geen voorbeeld bekend waar dit het geval was, maar indirect biedt *Tārīkh* wel de mogelijkheid aan Ṭabarī om zijn visie hierop uit te drukken. De aandacht die Ṭabarī besteed aan grondbelasting in *Tārīkh*⁷⁸ en het verband tussen geschiedenis en belasting maken het namelijk plausibel dat de behandeling van plaats in het geschiedeniswerk een juridische achtergrond heeft.

4.2 Belasting in de stamboom

In de voorgaande paragraaf is de relatie tussen belasting en plaats beschreven en hoe deze relatie terugkomt in *Tārīkh*. In deze paragraaf onderzoeken we of deze relatie ook op enige wijze terug te zien is in de stamboom. Wanneer deze theorie wordt aangenomen dan zou het namelijk kunnen betekenen dat de plaatsen die beschreven worden, zich voornamelijk binnen de grenzen van het Abbasidische rijk ten tijde van Ṭabarī moeten bevinden. Als dit zo zou zijn, dan is het te verwachten dat er een bepaalde focus is op de geschiedenis van het Abbasidische rijk in de stamboom. In figuur 14 staat een kaart van het Midden-Oosten en omliggende gebieden. Op de kaart zijn de gebieden die tot hetzelfde invloedssfeer behoorden aangegeven met een kleur. In figuur 13 zijn vervolgens met dezelfde kleur de groepen van personen omcirkeld die in het gebied van deze rijken vallen. Dit betekent echter niet dat alle personen die omcirkeld zijn in dat specifieke rijk hebben geleefd, het betekent dat hun verhaal plaatsvond in het gebied waar dat rijk lag ten tijde van Ṭabarī's leven.

⁷⁸ Ṭabarī geeft van veel koningen informatie over de gang van zaken wat betreft de grondbelasting. Bijvoorbeeld: Manūshīhr (TT:1:247-48, TTe:3:25-28/436-40), Zāw (TT:1:292, TTe:3:114-15/532) en Kīsrā Anūsharwān: (TT:2:96-97, TTe:5:255-261/960-963).

Figuur 14. Boven overzicht van stamboom met omcirkeling van volkeren uit hetzelfde gebied. Bij het groene grote vak zijn ook op sommige plaatsen de namen van de gebieden waar zij leefden aangebracht. De kleuren in figuur 14 en 15 komen overeen met elkaar.

Figuur 15. Kaart Midden-Oosten en Noord-Afrika ten tijde van Tabari [225-310/840-922]. Legenda: Geel: Ifriqiyya en al-Andalus. Paars: Abessinië. Groen: Abbasidische Rijk. Rood: Oost-Romeinse Rijk. Blauw: India. Grijs: Rest van Afrika. Egypte en Oost-Anatolië wisselden geregeld van invloedssfeer. Het kaartje dient slechts ter illustratie van een punt en is een versimpelde weergave van de werkelijkheid. Blanco kaart: Wikimedia Commons: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BlankMap-World.svg#/media/File:BlankMap-World.svg>. (Kleuren zijn eigen bewerking.)

In figuur 13 en 14 valt op dat de stamboom, conform de hypothese, voornamelijk betrekking heeft op personen die volgens de tekst verbleven in gebieden die (later) tot

de invloedssfeer van het Abbasidische centrale gezag behoorden. De stamboom van personen uit sub-Sahara Afrika wordt namelijk niet uitgewerkt, de Romeinse en Griekse stamboom is erg klein en ook de afstamming van de personen uit Noord-Afrika is maar één of twee generaties lang. In de genealogische informatie die Ṭabarī presenteert in *Tārīkh* is dus inderdaad een focus te zien op de Abbasidische gebieden. Dit ondersteunt de eerdergenoemde theorie, maar is nog geen bevestiging dat *Tārīkh* inderdaad een functie had met betrekking tot het vaststellen van belastingen. De focus zou namelijk ook eenvoudig verklaard kunnen worden door het feit dat Ṭabarī aan het hof van het Abbasidenrijk leefde en dus voornamelijk informatie voorhanden had over de Abbasidische gebieden. Om de theorie te kunnen bevestigen is dus nog veel meer onderzoek nodig.

4.3 Volk

Een andere manier om plaatsen te behandelen is door te verwijzen naar volkeren. Wanneer er gesproken wordt over een bepaald volk, wordt daar vaak ook een specifiek gebied mee geassocieerd. Dit geldt ook voor Ṭabarī en zijn bronnen, zoals we kunnen zien in *Tārīkh*. Op verschillende plaatsen in de tekst wordt het gebied van een koninkrijk bijvoorbeeld aangeduid door te verwijzen naar een volk, zoals 'de koning van de Turken', 'een hooggeplaatste persoon van Quraysh' of 'het koninkrijk van de Perzen'.⁷⁹ Hoewel er niet direct naar een specifieke plaats wordt verwezen, is het vaak zo dat er impliciet een gebied bedoeld wordt. Het gebied waar het (grootste deel van) volk zich bevindt, is namelijk ook het gebied waarover de leider macht heeft of claimt.

In *Tārīkh* wordt niet helemaal duidelijk hoeveel volkeren er precies zijn of wat een volk is in de ogen van Ṭabarī. In ieder geval zien we volkeren voor het eerst beschreven worden bij de zonen van Nūḥ. Volgens Ṭabarī's bronnen ontstonden er uit de drie zonen van Nūḥ, Sām (64), Yāfath (68) en Ḥām (70), namelijk allerlei volkeren die naa specifieke plaatsen op de wereld trokken. Hoewel de bronnen vaak tegenstrijdige informatie geven, wordt het wel duidelijk dat de mensheid uit allerlei volkeren bestaat en dat deze volkeren op bepaalde plekken zijn gaan wonen.⁸⁰ De manier

⁷⁹ *Malak al-Turk* (TT:2:48, TTe:5:94), *sayyid Quraysh* (TT:2:85, TTe:5:224/938), *mamlakat ahl Fars* (TT:1:291, TTe:3:112/529)

⁸⁰ De overleveringen over de precieze indeling zijn tegenstrijdig maar in grote lijnen is de indeling als volgt: de zonen van Ḥām in West en Sub-Sahara Afrika, de zonen van Sām in Midden-Oosten rond

waarop volkeren beschreven worden maken het aannemelijk dat een beschrijving als ‘het koninkrijk van de Perzen’ naar een bepaald geografisch gebied verwijst waar ‘het Perzische volk’ zich ‘origineel’ heeft gevestigd en niet zo zeer het gebied waar op dat moment toevallig Perzen wonen.

4.4 Arabieren

In de voorgaande paragraaf werd kort het verband besproken tussen volkeren en geografische gebieden. Hierin werd betoogd dat volkeren nauw verbonden zijn met plaats in de *Tārīkh*. In deze paragraaf gaan we dieper in op een specifiek volk, namelijk de Arabieren, om een beter inzicht te krijgen in de relatie tussen volk, plaats en *Tārīkh*.

In de inleiding van deze scriptie werd beknopt vermeld dat afstamming in de vroeg-islamitische tijd een belangrijke rol speelde op sociaal en religieus vlak.⁸¹ Om dit punt te verduidelijken werd het *dīwān*-systeem van de tweede kalief ‘Umar aangehaald. Personen kwamen in dit systeem terecht wanneer ze behoorden tot de stam van de Profeet behoorden of tot zijn vroege volgelingen behoorden. Ze kregen daardoor recht op een specifieke toelage, die ook kon worden doorgegeven aan hun kinderen. Hierdoor was het systeem nauw verbonden met afstamming. Zelfs later, toen het islamitische rijk zijn grootste omvang bereikte en verdere institutionalisering plaatsvond, bleef afstamming van belang. Tijdens de Omajjadendynastie [41-132 / 661-750] waren veel belangrijke overheidsposities ingenomen door personen uit de ‘*Umayya*’-clan, die deel uitmaakte van de stam van de profeet Muḥammad. Daarnaast was Arabisch de voertaal binnen de overheid, werden niet-Arabieren uitgesloten van hoge functies en was het voor niet-Arabieren moeilijker om moslim te worden.⁸² Ook toen de Abbasieden de macht overnamen van de Omajjaden, werd de bevoorrechte positie van Arabieren en het Arabisch gedeeltelijk gehandhaafd.⁸³ Dit

Middellandse Zee en Yāfath in Noord-Europa en Centraal- en Oost-Azië. Zie:TT:1:131-137, TTe:2:9-21/210-223.

⁸¹ Zie p. 5-6.

⁸² G.R. Hawting, ‘Umayyads,’ in *Encyclopaedia of Islam Second Edition*, bewerkt door P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, et al., gepubliceerd 2000, online geraadpleegd 12 April, 2023. doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1287.

⁸³ Zie voor een bespreking van de bevoorrechte positie Arabieren onder Abbasieden: B. Lewis, ‘Abbāsids,’ in *Encyclopaedia of Islam Second Edition*, bewerkt door P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, et al., gepubliceerd 1960, online geraadpleegd 12 April, 2023. doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0002.

De importantie van afstamming is ook terug te zien in de naam ‘Abbasieden’. De naam is afgeleid van de oom van de Profeet, ‘Abbās.

betekent dat de Arabieren tijdens Ṭabarī's leven nog steeds deze bijzondere positie hadden.⁸⁴ Het is dus interessant om te onderzoeken op welke manier deze groep, de Arabieren, terugkomt in de stamboom.

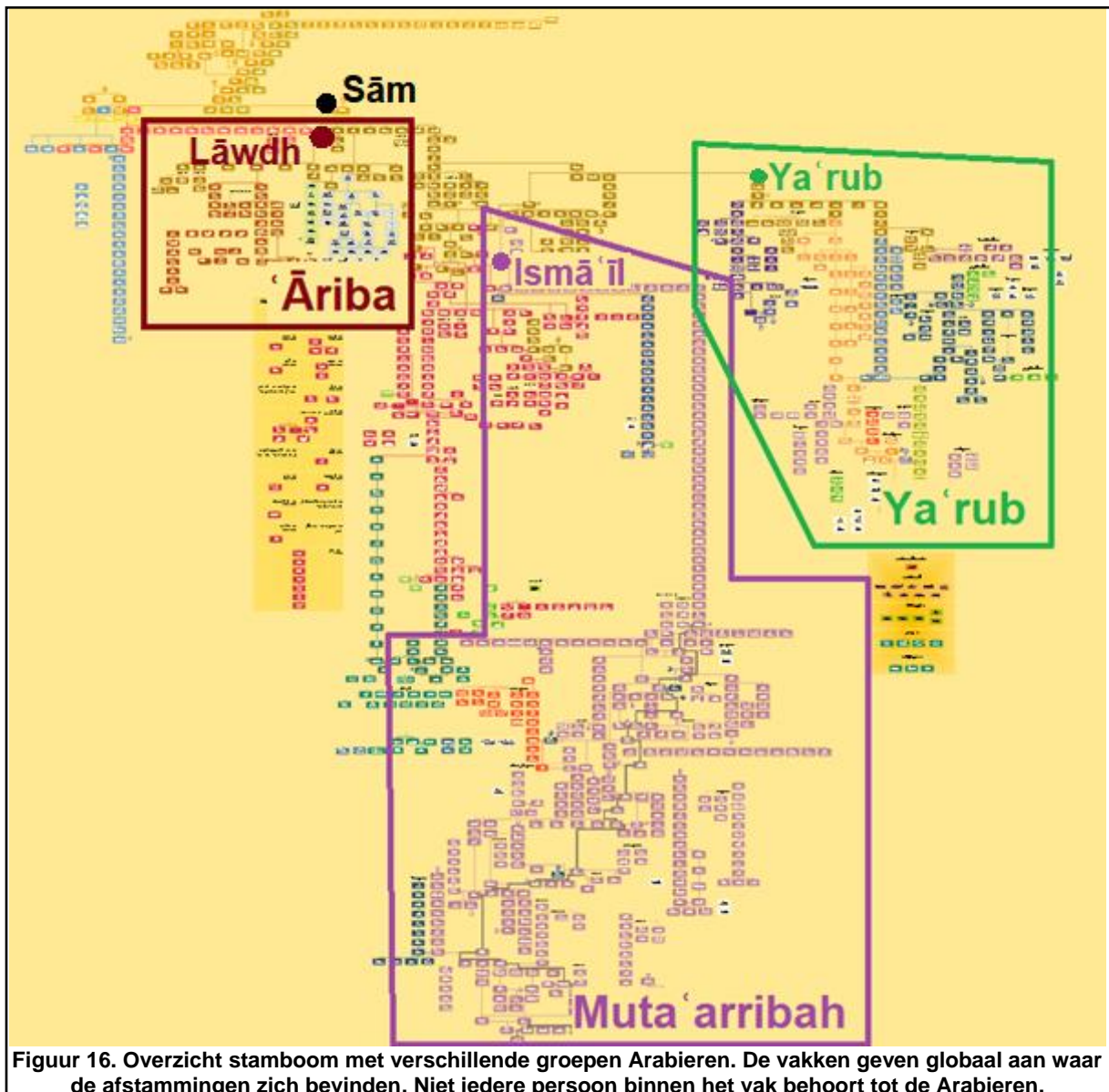
In de stamboom komen we de Arabieren op drie verschillende plaatsen tegen. In figuur 16 hieronder zijn de drie verschillende groepen Arabieren omcirkeld. De eerste keer dat de oorsprong van de Arabieren wordt genoemd in *Tārīkh* is met betrekking tot de afstammelingen van Lāwdh (79). Hij zou namelijk de voorvader zijn van de 'Āriba-Arabieren. Ṭabarī legt uit dat de 'Āriba-Arabieren van origine Arabier zijn en Arabisch spraken. Meteen bij het introduceren van de 'Āriba-Arabieren vertelt Ṭabarī dat er nog een andere groep Arabieren is, *Muta'arribah*-Arabieren. Zij zijn de afstammelingen van Ismā'īl (289) en zij hebben het Arabisch pas later aangeleerd.⁸⁵ Tot de afstammelingen van Ismā'īl (289) behoort ook de profeet Muḥammad. Dan is er verderop in de tekst nog een derde groep Arabieren: de afstammelingen van Ya'rub (125). Dat de afstammelingen van Ya'rub (125) Arabieren zijn kan afgeleid worden uit het feit dat de naam 'Ya'rub' dezelfde radicalen heeft in het Arabisch als 'Arabier' (ع - ر - ب). Ook wordt er later in *Tārīkh* naar zijn afstammelingen verwezen met de term Arabieren.⁸⁶ Hoe de 'Ya'rub-Arabieren' zich precies verhouden en onderscheiden ten opzichte van 'Āriba en *Muta'arribah* wordt niet duidelijk in de tekst. Over de afstammelingen van Ya'rub (125) wordt namelijk in de tekst zelf alleen gezegd dat zij zich in Jemen vestigden.⁸⁷

⁸⁴ Volgens Franz Rosenthal had Ṭabarī zelf ook last van de bevoorrechte positie van Arabieren. Hoewel Ṭabarī naar alle waarschijnlijkheid afkomstig is uit een Arabisch gezin dat naar Tabaristan geëmigreerd was, werd er door Ṭabarī's intellectuele tegenstanders twijfel gezaaid over zijn afkomst. Een niet-Arabische afkomst zou hem, in de ogen van zijn tegenstanders, minder gezag geven. Rosenthal, *General Introduction*, 12-13.

⁸⁵ TT:1:133, TTe:2:13-14/215.

⁸⁶ Zie bijvoorbeeld TT:1:397, TTe:4:128-129/745-746.

⁸⁷ TT1:134, TTe:2:15/217.

Figuur 16. Overzicht stamboom met verschillende groepen Arabieren. De vakken geven globaal aan waar de afstammelingen zich bevinden. Niet iedere persoon binnen het vak behoort tot de Arabieren.

In de figuur zien we de verschillende groepen Arabieren globaal weergegeven. Er vallen een aantal dingen op: ten eerste ontspringen de afstamming van de Arabische groepen op verschillende plaatsen in het begin van de stamboom. Ten tweede valt op dat de eerste gemeenschappelijke voorvader van al deze groepen Sām (64), de zoon van Nūḥ (58), is. Ten derde valt op dat de stamboom voor ongeveer de helft uit Arabieren bestaat. Het laatste, dat de Arabieren een groot deel van de stamboom innemen, reflecteert mogelijk de importantie van de Arabieren in de vroeg-islamitische rijken.

Uit de genealogische informatie is niet direct op te maken wat de Arabieren bijzonder maakt in genealogisch opzicht: de groepen Arabieren hebben allemaal een andere voorvader en de eerste gemeenschappelijke voorvader die ze hebben, is ook

de voorvader van niet-Arabieren zoals de Israëlieten. De enige exclusieve overeenkomst tussen de Arabieren lijkt te zijn dat ze een vorm van Arabisch spreken. Van de *‘Āriba* en *Muta‘arribah* weten we dat de manier waarop het Arabische vergaard is een onderlinge onderscheidende factor is, dus mogelijk is de Arabische taalvaardigheid op zichzelf een onderscheidende factor tussen Arabieren en niet-Arabieren. Dit zou betekenen dat de term ‘Arabier’ simpelweg een linguïstische categorie is en niet zo zeer met afkomst te maken heeft. Deze bevinding sluit goed aan bij de ontwikkeling van de Arabische identiteit zoals beschreven wordt door Peter Webb in *Imagining the Arabs*. Volgens hem was taal namelijk een onderscheidende factor tussen Arabieren en niet-Arabieren in de vroege islam en is de meer statische definitie van Arabier, die vastzit aan genealogie, een latere ontwikkeling:

‘As the Arabic language spread amongst urban Iraqis alongside their conversion to Islam, and as Arab genealogy became more coherently articulated, Arabness discourses took refuge within the increasingly tangible boundaries of kinship, and open-ended notions of linguistic Arabness gave way to the closed-ended models of defining Arabs by genealogy.’⁸⁸

Deze taalgeoriënteerde en genealogische definitie van de term Arabier verklaart mogelijk de manier waarop Arabieren naar voren komen in de stamboom. *Tārīkh* is namelijk geschreven nadat de ontwikkeling die Webb beschrijft zich heeft voltrokken. De taalkundige definitie van Arabier wordt mogelijk in *Tārīkh* gebruikt om de Arabieren te onderscheiden van de niet-Arabieren. De (geclaimde) voorouders van deze Arabischtalige groepen, Lāwdh, Ismā‘īl en Ya‘rub, worden vervolgens de stamvaders van een nieuwe invulling van de term Arabier, namelijk een die betrekking heeft op genealogie. Op deze manier reflecteert het materiaal in *Tārīkh* dus mogelijk de ontwikkeling van dit concept.⁸⁹

Terugkomend op de vorige paragraaf, is het ook relevant om te kijken welke rol plaats speelt in het onderscheid Arabier/niet-Arabier en het onderscheid tussen de verschillende Arabische groepen. Wanneer we naar de tekst kijken dan lezen we dat de drie groepen Arabieren in aaneengrenzende gebieden leefden. Ṭabarī

⁸⁸ Peter Webb, *Imagining the Arabs* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2016), 223.

⁸⁹ Pas vlak voor de deadline van de scriptie is het werk van Webb, *Imagining the Arabs*, onder mijn aandacht gebracht. In Webb's werk komen de verschillende Arabische groepen en hoe die genealogisch werden geconceptualiseerd door vroege moslims aan bod. Dit werk was ik zelf niet eerder tegengekomen en zou uitstekend als vergelijkingsmateriaal gebruikt kunnen worden voor dit gedeelte over de Arabieren. Dit werk had meer aandacht verdient maar komt door de omstandigheden slechts minimaal naar voren in deze scriptie.

beschrijft dat de *‘Āriba* zich in Egypte, Palestina, Jordanië, Bahrein, Jemen, Oman en deels in de Hidjaz vestigden,⁹⁰ de *Muta ‘arribah* voornamelijk in de Hidjaz en later ook in Zuid-Irak woonden⁹¹ en dat de *‘Ya‘rub Arabieren* in Jemen en later ook in Zuid-Irak en Bahrein leefden.⁹² Het valt op dat er minimale overeenkomsten zijn tussen de leefgebieden van de Arabische groepen en dat plaats dus mogelijk een onderscheidende factor tussen de Arabische groepen. Wat betreft het onderscheid Arabier/niet-Arabier speelt plaats mogelijk ook een rol maar zijn de gebieden waar de Arabieren wonen niet exclusief voor de Arabieren. Er leefden namelijk ook veel niet-Arabieren in deze gebieden.

Wanneer we kijken naar de manier waarop de Arabieren voorkomen in de stamboom, valt op dat ze zich niet specifiek onderscheiden van niet-Arabieren op genealogisch vlak. Hun gemeenschappelijke voorouder, Sām (64), is namelijk ook de voorouder van andere volkeren zoals de Israëlieten en de Grieken.⁹³ Uit de manier waarop de Arabieren beschreven worden in de tekst blijkt dat het onderscheid Arabier/niet-Arabier mogelijk te maken heeft met de taal. Het onderscheid binnen de Arabieren in drie groepen, de *‘Āriba*, *Muta ‘arribah* en *Ya‘rub Arabieren*, lijkt daarentegen wél voornamelijk gebaseerd te zijn op genealogie en geografie. Het onderscheid tussen de Arabische groepen op basis van op genealogie en geografie sluit ook goed aan bij de manier waarop het ontstaan van volkeren in *Tārīkh* beschreven wordt: een verre voorvader trekt naar een bepaald gebied om daar apart te wonen van de andere volkeren.⁹⁴

4.5 Muḥammad, De Laatste Profeet

Als laatste speelt plaats ook in de stamboom zelf een rol. Zo zijn de afstammelingen van sommige personen nauw met elkaar verbonden terwijl andere personen genealogisch gezien ver van elkaar verwijderd zijn. Een manier om naar genealogische

⁹⁰ Bahrein verwijst hier naar de streek in het noorden van het Arabisch schiereiland en dus niet naar de moderne staat Bahrein.

Egypte: TT:1:134, TTe:2:16/217. Palestina: TT:1:301, TTe:3:129/548. Jordanië, Syrië, Bahrein, Jemen, Oman en deels in de Hidjaz: TT:1:133 TTe:2:14/215.

⁹¹ De stamvader van Muḥammad's afstamming, Ismā‘īl, vestigde zich in Mekka. Gezien de stam van Muḥammad zich later nog steeds in Mekka bevindt, is een onafgebroken aanwezigheid in de Hidjaz aannemelijk. Ismā‘īl in Mekka TT:1:164-165, TTe:2:69-71/274-276. Zuid-Irak: TT:1:397, TTe:4:128/745.

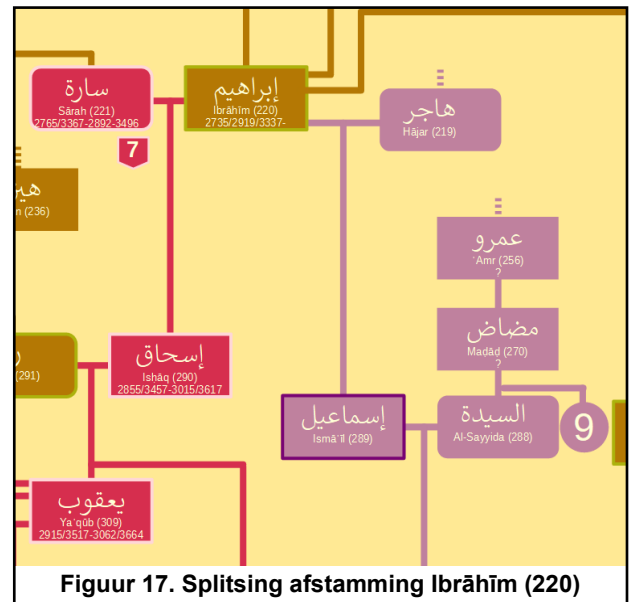
⁹² Jemen: Zuid-Irak en Bahrein: TT1:397, TTe:4:128-129/745-746.

⁹³ De Grieken worden als afstamming van ‘Aṣ (334), Esau in de Bijbel, de zoon van Ishāq (290) gezien. Ze staan in het midden van de stamboom met donkerblauw aangegeven.

⁹⁴ Zie paragraaf 4.3, p 50-51.

afstand te kijken is aan de hand van het in paragraaf 1.1 reeds besproken boek *The Making Of The Last Prophet* van Newby. De centrale theorie in het boek is dat de profeetverhalen in Ibn Ishāq's *Sīra* bepaalde elementen bevatten die het profeetschap van Muḥammad zouden voorspellen of bevestigen. Newby was succesvol in staat de theorie toe te passen op het materiaal. De vraag is of de genealogische informatie in het werk van Ṭabarī enige wijze dezelfde functie vertoont. Oftewel, hoe verhouden eerdere profeten in de stamboom zich ten opzichte van Muḥammad?

Wanneer we naar de stamboom kijken dan zien we dat de meeste profeten in het roze gedeelte staan. Dit zijn de Israëlitische profeten. We zien ook dat ʿĪsā (605), in de christelijke traditie Jezus, onderdeel is van deze afstamming. Het valt op dat de lichtpaarse afstamming van de profeet Muḥammad nergens verbonden is met de profeten uit de Israëlitische afstamming behalve bij hun gemeenschappelijke voorouder Ibrāhīm (220). In figuur 16 is de samenkomst van de afstammingen te zien. We zien dat de afstamming van de Israëlieten begint bij Ibrāhīm's zoon Ishāq

(290), en dat Muḥammad's afstamming begint bij Ismāʿīl (289). De splitsing die ontstaat bij Ibrāhīm (220) is uitzonderlijk; het is de enige plaats in de stamboom waar de stam wordt bepaald door de vrouw. Naast een scheiding in de stamboom wordt de scheiding in *Tārīkh* ook gesymboliseerd door een scheiding in plaats: Ismāʿīl (289) wordt met zijn moeder in Mekka achtergelaten en Ishāq (290) blijft bij zijn vader en moeder in het gebied in Syrië wonen.⁹⁵ De enige overeenkomstige profeten tussen Muḥammad en de Israëlitische profeten is dat zijn de profeten die van Ādam tot en met Ibrāhīm leefden.

In de afstamming van de profeet Muḥammad komen er vanaf Ibrāhīm vrijwel geen profeten voor. Op Ismāʿīl (289) na wordt niet één van Muḥammad's voorvaderen als profeet bestempeld terwijl de Israëlitische afstamming er ongeveer tien kent. De genealogische link met de profeten die Muḥammad voorgingen is dus erg dun maar dit betekent niet dat het zonder betekenis was voor islamitische geleerden. In

⁹⁵ Ismāʿīl in Mekka: TT:1:164-165, TTe:2:70-71/276-77. Ishāq in Syrië: TT:175-176, TTe:2:89-90/300-301.

Tārīkh is er namelijk een verhaal te vinden waarbij de Israëlitische profeten zich bekommeren om de afstamming van de profeet Muḥammad. Dit gebeurt wanneer Ṭabarī de Babylonische ballingschap bespreekt. Er wordt er beschreven hoe de Israëlieten tijdens hun ballingschap Bukht Naṣṣr (397), koning van Babylon, ervan proberen te overtuigen om de Arabieren aan te vallen. Bukht Naṣṣr (397) zwicht voor de druk van de Israëlieten en begint met de voorbereidingen van zijn aanval. Dan wordt het verhaal onderbroken en lezen we over twee Israëlitische profeten, Irmīyyā (456) en Barkhiyyā (530), die door God op missie worden gestuurd om naar het Arabisch schiereiland te gaan. De reden voor deze opdracht is dat daar een Arabier woont, Maʿadd (553), die op het punt staat aangevallen te worden door het leger van Bukht Naṣṣr (397). Deze Arabier moet gered worden omdat uit zijn nakomelingen er nog een belangrijke profeet zal opstaan (d.w.z. Muḥammad). De Israëlitische profeten weten de missie succesvol te voltooien.⁹⁶

Ondanks dat er geen genealogische link is in de stamboom tussen Muḥammad en het merendeel van de genoemde profeten die in *Tārīkh* genoemd worden, worden de afstammingen dus met elkaar verbonden middels een verhaal. De Israëlitische profeten beschermen daarin nadrukkelijk Muḥammad's afstamming en bevestigen daarmee de importantie van deze afstamming.

4.6 Theorie & Conclusie

In dit hoofdstuk zijn *Tārīkh* en de stamboom bestudeerd door de lens van plaats. De bevindingen van de plaats-analyse vormen allemaal puzzelstukjes in Ṭabarī's blik op plaats. Hieronder zullen deze bevindingen gecombineerd worden tot een theorie die Ṭabarī's omgang met plaats probeert te duiden.

Het benoemen van de geografische situering van de gebeurtenissen in de geschiedenis is erg belangrijk voor Ṭabarī. Dit is af te leiden uit de inleiding van het werk en het feit dat Ṭabarī vrijwel altijd benoemt waar een bepaalde gebeurtenis plaatsvindt. Zijn behandeling van plaats in *Tārīkh* is ook terug te zien in de stamboom. Van veel personen is namelijk bekend waar ze ongeveer hebben geleefd. In figuur 13 zijn de leefgebieden van de verschillende stammen globaal weergegeven in de stamboom. Vervolgens is figuur 13 langs de landkaart gelegd van het Abbasidenrijk ten tijde van Ṭabarī's leven. Hieruit werd duidelijk dat de personen uit de

⁹⁶ TT:1:360-361, TTe:4:66-70/671-675.

stamboom voornamelijk hebben geleefd in het gebied dat later tot het Abbasiedenrijk behoorde. De focus op dit gebied hangt waarschijnlijk samen met het feit dat Ṭabarī aan het hof leefde van het Abbasiedenrijk en daardoor voornamelijk de beschikking had over de geschiedenis van dit gebied. Deze focus werd in paragraaf 4.1 en 4.2 ook verbonden met het belastingbeleid in Ṭabarī's tijd. Het doel van het leggen van dit verband was om een mogelijke bestuurlijke relevantie van *Tārīkh* voor Ṭabarī's heden te opperen. Dit verband is slechts het begin van een theorie en er is meer onderzoek vereist om dit verband te kunnen bevestigen.

Een andere manier waarop er verwezen wordt naar plaats in *Tārīkh* is middels volkeren. Zo wordt bijvoorbeeld het Sassanidenrijk op een plek aangeduid als 'het koninkrijk van de Perzen'. Uit de manier waarop Ṭabarī het concept 'volk' gebruikt in het begin van zijn werk blijkt dat volk voor hem samenhangt met een gedeelde genealogie en een bepaald leefgebied. Dit zien we terug bij de zonen van Nūḥ. Volgens de bronnen die Ṭabarī aanhaalt werden de zonen van Yāfath (68) de volkeren in het Europa en Centraal/Oost Azië, die van Ḥām (70) de volkeren in sub-Sahara en West-Afrika en die van Sām (64) in het Midden-Oosten en rond de Middellandse Zee. Vervolgens zagen we bij de bestudering van een specifiek volk, de Arabieren, dat taal mogelijk een bepalende factor is bij het onderscheid tussen volkeren. Dit sluit aan bij de ontwikkeling van het concept 'Arabier' volgens Webb. Het samengaan van een fluïde taalkundige definiëring en een meer vaste genealogische (en geografische?) definitie van Arabier in *Tārīkh* laat de complexiteit zien van de definiëring van volkeren. Het feit dat een genealogische verantwoording van volkeren voorkomt in *Tārīkh* laat daarmee mogelijk zien dat genealogie een legitimerende rol heeft wat betreft het gebruik van volkeren als actoren in de beschrijving van de geschiedenis.

Als laatste zagen we dat genealogische, en geografische, afstand niet hoeft te betekenen dat afstammingen in betekenis ver van elkaar verwijderd zijn. Dit zagen we terug bij de afstamming van Muḥammad en de Israëlieten. Muḥammad's voorouders vestigden zich vanaf Ismā'īl (289) in Mekka, en de Israëlitische afstamming vestigde zich in Palestina (met een tussenstop in Egypte). Naast een geografische afstand was er ook een grote genealogische afstand aangezien er geen huwelijken genoemd worden tussen de twee afstammingen. Toch worden de twee afstammingen betekenisvol met elkaar verbonden via een verhaal over Israëlitische profeten die op een missie worden gestuurd door God om een voorvader van Muḥammad te redden. Ze krijgen deze opdracht omdat uit deze voorvader een belangrijke profeet zal

opstaan. Het uitvoeren van deze opdracht impliceert dat de Israëlitische profeten het profeetschap van Muḥammad erkennen. Ondanks de geografische en genealogische afstand tussen de twee afstammelingen, zijn de afstammelingen dus in een derde dimensie, een profetische dimensie, met elkaar verbonden.

5 Conclusie

In dit onderzoek is de genealogische informatie in het eerste gedeelte van het werk *Tārīkh al-Rusul wa-l-Mulūk* van Abū Ja‘far Muḥammad ibn Jarīr al-Ṭabarī onder de loep genomen. Dit geschiedeniswerk van Ṭabarī wisselt geschiedschrijving af met genealogie. Hij gebruikt daarvoor veel verschillende bronnen en soms hebben personen zelfs meerdere afstammelingen. De onoverzichtelijkheid van het genealogisch materiaal maakte dat de het materiaal zelf en de functie ervan nog erg onderbelicht is. Het doel van dit onderzoek is dus om meer inzicht te verwerven in de functie van deze informatie in *Tārīkh*.

In de inleiding is het eerste gedeelte van *Tārīkh* afgebakend tot de periode van de eerste mens Ādam tot aan de profeet Muḥammad. De Perzische genealogische informatie die genoemd wordt in dit gedeelte is vanwege de beperkte omvang van dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. De onderzoeksvraag waar deze scriptie een antwoord op geeft is: *Wat was de functie van de genealogische informatie, die genoemd wordt in de periode van Ādam tot Muḥammad, in het geschiedeniswerk Tārīkh al-Rusul wa-l-Mulūk voor het geschiedeniswerk en voor de auteur, Ṭabarī?*

Om de functie van de genealogische informatie te onderzoeken, is de tekstuele informatie uit het eerste gedeelte van *Tārīkh* samengevoegd en gevisualiseerd in de vorm van een stamboom. Uit de visualisatie blijkt dat de vele afstammelingen over het algemeen goed op elkaar aansluiten en dat ze een zekere samenhang vertonen. De indrukwekkende consistentie in de bijna 1300 namen tellende stamboom is erg opvallend gezien het feit dat de afstammelingen erg ver verspreid staan van elkaar in de tekst. De consistentie suggereert dat de genealogische informatie zorgvuldig is samengesteld en dat het belangrijk was dat de genealogische informatie samenhang vertoont. Het feit dat Ṭabarī zoveel aandacht besteedt aan genealogie geeft aan dat hij het als waardevol beschouwt.

Wanneer we kijken naar de functie van de genealogische informatie binnen het geschiedeniswerk, valt op dat dat er een zekere samenhang is tussen de genealogie en de geschiedschrijving. Dit zien we terug bij de analyse van de stamboom door de lens van tijd. De chronologie die we in de geschiedschrijving vinden komt grotendeels overeen met de chronologie in de genealogie. Het lijkt er zelfs op dat er ‘correcties’ worden gemaakt in de genealogie om deze beter aan te laten sluiten bij de geschiedschrijving. De genealogische informatie speelt daarmee een

ondersteunde en bevestigende rol wat betreft de chronologie in de geschiedschrijving. De inconsistenties die echter voorkomen in de chronologie tussen de genealogie en geschiedschrijving en de inclusie van ongelijke afstammelingen in de genealogie laten zien dat van een complete assimilatie tussen de twee disciplines geen sprake was. Bij de analyse van de genealogie door de lens van plaats zien we daarnaast dat genealogie ook een legitimerende functie heeft in de geschiedschrijving. Een van de manieren waarop plaats terugkomt in de stamboom is via een onderverdeling van de personen in volkeren. Hoewel 'volk' niet een vaste definitie heeft in Ṭabarī's werk, zien we in de manier waarop de term gebruikt wordt een sterke samenhang met genealogie. De inbedding van volk in genealogie geeft hem vervolgens de gelegenheid om in de geschiedschrijving deze volkeren te gebruiken als actoren. De genealogie legitimeert dus het gebruik van een onderverdeling in volkeren.

Wat betreft de functie van de genealogische informatie in *Tārīkh* voor Ṭabarī's tijd, zijn er twee opvallende punten. In navolging van het laatste punt in de vorige alinea, zien we dat de onderverdeling van personen in volkeren het bestaan en gebruiken van deze volkeren als actoren legitimeert vanuit genealogisch opzicht. Opvallend bij deze onderverdeling is de manier waarop Arabieren als een volk werden gedefinieerd. De Arabieren, die een bevoorrechte positie genoten in de vroeg-islamitische tijd, worden namelijk in de genealogie onderverdeeld in drie verschillende groepen. Deze onderverdeling heeft mogelijk een legitimerende functie in Ṭabarī's tijd om bepaalde Arabieren van de bevoorrechte positie uit te sluiten. Om deze conclusie te trekken is echter meer onderzoek nodig. Daarnaast zien we in de genealogie mogelijk ook een expressie van zijn visie op de belastbaarheid van grond. Ṭabarī hield zich als jurist bezig onder andere bezig met grondbelasting zoals blijkt uit de enige overgebleven *fatwa* die we van hem hebben. Daaruit blijkt dat de geschiedenis van een gebied, en dus ook de afstamming van de personen uit dat gebied, een belangrijke factor is bij het bepalen van het soort grondbelasting dat betaald moet worden. Hoewel *Tārīkh* zelf niet als bron geldt voor het bepalen van de belasting, laat het mogelijk wel Ṭabarī's visie zien op hoe hij de belastbaarheid van de grond ziet.

Al met al volgt uit dit onderzoek dat de genealogische informatie in *Tārīkh* een ondersteunende en legitimerende rol in de geschiedschrijving door samenhang te creëren tussen personen middels volkeren en door een vergelijkbare chronologie te hebben als de geschiedschrijving zelf. Wat betreft de functie van de genealogische informatie voor Ṭabarī, zien we dat de genealogie vooral een reflectie is van hoe hij,

en waarschijnlijk anderen in zijn tijd, naar de wereld om zich heen kijkt. De genealogie speelt daarin vooral een legitimerende rol: het gebruiken van volkeren als actoren in de geschiedenis wordt gerechtvaardigd doordat zij genealogisch gezien één groep vormen.

5.1 Reflectie En Vervolgonderzoek

In dit onderzoek is de genealogische informatie in *Tārīkh* onderzocht aan de hand van een stamboom. De keuze hiervoor werd reeds gemotiveerd in de inleiding. Het is echter belangrijk te vermelden dat de stamboom slechts een construct is: het is niet duidelijk of Ṭabarī zelf de genealogische informatie in *Tārīkh* geschikt acht voor het maken van een stamboom. De structuur die uit deze informatie naar voren komt suggereert echter dat er een vrij concreet beeld moet zijn geweest van hoe de afstamming er uit zou moeten hebben gezien. Toch is het belangrijk om te benadrukken dat het organiseren van deze informatie in de vorm van een stamboom belangrijke gevolgen heeft voor de manier waarop de informatie waargenomen wordt. Zo ontstaat er in de stamboom een overzicht die niet direct in de tekst naar voren komt, worden de verschillende ideeën over afstamming die Ṭabarī presenteert en de chaos die dat met zich meebrengt gemaskeerd door het opnemen van slechts één afstamming (en de andere afstammingen elders te plaatsen) en geven de kleuren mogelijk soms een vertekent of incompleet beeld van Ṭabarī's visie op stamverbanden en volkeren. De stamboom is dus slechts een handig construct om de genealogische informatie te onderzoeken en geen complete vervanging voor de tekst.

Ook is het niet mogelijk om uit de manier waarop dit onderzoek is verricht af te leiden welke invloed Ṭabarī zelf heeft gehad en welke invloed zijn informanten hebben uitgeoefend op het materiaal. Ṭabarī maakt namelijk gebruik van vele bronnen voor de afstammingen. In de stamboom is niet terug te zien welke afstammingen van welke bron afkomstig zijn. Het is dus de vraag in hoeverre de bronnen van zichzelf al op elkaar aansluiten en welke invloed Ṭabarī heeft gehad op het maken van een consistent geheel. Voor de conclusies van dit onderzoek en het begrijpen van de stamboom is het dus belangrijk om rekening te houden dat Ṭabarī niet de enige persoon is die invloed heeft gehad op de genealogie. Voor vervolgonderzoek zou het erg interessant zijn om de bronnen die Ṭabarī gebruikt toe te voegen aan de stamboom. Op deze manier wordt Ṭabarī's invloed op de stamboom duidelijker zichtbaar. Bovendien zal het ook inzicht geven in hoe hij omgaat met Christelijke en Joodse bronnen.

Zeker in het geval van wanneer er meerdere afstammingen zijn, is het interessant om te zien welke keuzes er gemaakt worden.

Verder zou de inclusie van de Perzische genealogische informatie die Ṭabarī benoemt in de periode tussen Ādam tot Muḥammad in de stamboom erg waardevol zijn. De inclusie van dit materiaal opent namelijk veel deuren. Zo kan de Perzische stamboom bijvoorbeeld als vergelijkingsmateriaal gebruikt worden om de bevindingen uit de Arabische en Israëlitische stamboom te toetsen. Daarnaast kan een vergelijking van al de Perzische, Arabische en Israëlitische stambomen ons meer inzicht geven in hoe Ṭabarī precies deze verschillende geschiedenissen met elkaar probeert te verbinden. Ook kan de inclusie bijdragen aan het onderzoek naar Perzische/Zoroastrisme invloeden op het begrip van de islam van moslims in de vroege islamitische tijd. Het uitwerken van de Perzische genealogische informatie zou dus bijdragen aan het begrijpen van de complexe samenhang van de Perzische, Arabische en islamitische belevingswereld die, zoals in paragraaf 1.3 kort is belicht, aan de grondslag lag van het begrip van de islam voor een groot deel van de moslimbevolking in de geschiedenis.

Ook bieden de resultaten van dit onderzoek aanleiding om verder in te gaan op de bestuurlijke relevantie van *Tārīkh* voor Ṭabarī's eigen tijd. Naast het werk van Mårtensson zijn er namelijk weinig andere pogingen gedaan om de bestuurlijke relevantie van het werk te onderzoeken. Dit is opvallend aangezien de relevantie van *Tārīkh* voor Ṭabarī mogelijk ook in het alledaagse bestuur zit of een reflectie is van zijn visie op bestuurlijke kwesties. Het verband dat in deze scriptie tussen *Tārīkh*, genealogie en belasting is gelegd, is slechts vele mogelijkheden die onderzocht kunnen worden om de relevantie van *Tārīkh* te verklaren. Ook biedt de bestudering van het gebruik van de term 'Arabier' in hoofdstuk 4 aanknopingspunten om Ṭabarī's heden te onderzoeken. Hiervoor kan het werk van Webb als raamwerk dienen.

Tot slot kan de stamboom, die gepresenteerd is in dit onderzoek, ook door andere onderzoekers gebruikt worden als referentiemateriaal. De volledige stamboom en het register zal met dit doel voor ogen daarom ook op termijn gepubliceerd worden. Het zal onderzoekers in staat stellen zelf eenvoudiger wegwijs te worden in de complexe structuur van dit gedeelte van *Tārīkh* en om hun eigen analyses aan een bepaalde structuur te kunnen ophangen.

Bibliografie

al-Ṭabarī. *Tahdhīb al-Athār: Musnad ‘Alī ibn Abī Ṭālib*. Bewerkt door Maḥmūd Muḥammad Shākir. Cairo: Al-Mu’sasa al-Sa’ūdiyya bi-Miṣr, 1982.

al-Ṭabarī. *Tārīkh al-Ṭabarī: Tārīkh al-Umam wa-l-Mulūk*. Bewerkt door Muḥammad Abū I-Faḍl Ibrāhīm. Vol. 1 en 2, 10 vols. Beirut: Dār Iḥyā’ al-Turāth al-‘Arabī, 2008.

al-Ṭabarī. *The History of Al-Ṭabarī: General Introduction and From the Creation to the Flood*. Vertaald door Rosenthal Franz. Vol. 1. Albany (US): State University of New York Press, 1989.

al-Ṭabarī. *The History of Al-Ṭabarī: Prophets and Patriarchs*. Vertaald door William M. Brinner. Vol. 2. Albany (US): State University of New York Press, 1987.

al-Ṭabarī. *The History of Al-Ṭabarī: The Children of Israel*. Vertaald door William M. Brinner. Vol. 3. Albany (US): State University of New York Press, 1991.

al-Ṭabarī. *The History of Al-Ṭabarī: The Ancient Kingdoms*. Vertaald door Moshe Perlmann. Vol. 4. Albany (US): State University of New York Press, 1987.

al-Ṭabarī. *The History of Al-Ṭabarī: The Sāsānids, the Byzantines, the Lakhmids, and Yemen*. Vertaald door C. E. Bosworth. Vol. 5. Albany (US): State University of New York Press, 1999.

al-Ṭabarī. *The History of Al-Ṭabarī: Muḥammad at Mecca*. Vertaald door W. Montgomery Watt and M.V McDonald. Vol. 6. Albany (US): State University of New York Press, 1988.

Franke, Patrick. ‘Khidr.’ In *Encyclopaedia of Islam THREE*. Bewerkt door Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, and Devin J. Stewart. Gepubliceerd 2022. Online geraadpleegd 6 februari, 2023. doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_ei3_COM_35534.

Hawting, G.R.. ‘Umayyads.’ In *Encyclopaedia of Islam Second Edition*. Bewerkt door P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, et al. Gepubliceerd 2000. Online geraadpleegd 12 April, 2023. doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_1287.

Hodgson, Marshall G. S. *The Venture of Islam: Conscience and History in a World Civilization*. Vol. 1. Chicago: The University of Chicago Press, 1974.

Kennedy, Hugh. *The Early Abbasid Caliphate: A Political History*. Oxford: Routledge, 2016.

Leemhuis, Fred. *De Koran*. Houten: Spectrum, 2013.

Lewis, B. 'Abbāsids.' In *Encyclopaedia of Islam Second Edition*. Bewerkt door P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, et al.. Gepubliceerd 1960. Online geraadpleegd 12 April, 2023. doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_COM_0002.

Lovat, Terence en Amir Moghadam, *The History of Islam: Revelation, Reconstruction or Both?* Cham: Springer, 2018.

Lowin, Shari L.. 'Isrā'īliyyāt.' In *Encyclopaedia of Islam THREE*. Bewerkt door Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, en Devin J. Stewart. Gepubliceerd 2019. Online geraadpleegd 6 februari, 2023. doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_ei3_COM_32621.

Mårtensson, Ulrika. *Al-Ṭabarī's madhhab jarīrī*. Piscataway: Gorgias Press, november 2022.

Newby, Gordon Darnell. *The Making of the Last Prophet: A Reconstruction of the Earliest Biography of Muhammad*. Columbia: University of South Carolina Press, 1989.

Petersen, Erling Ladewig. 'Alī and Mu'āwiya in Early Arabic Tradition'. Vertaald door P. Lampe Christensen. Copenhagen: Munksgaard, 1964.

Bearman, P., Bianquis, Th., et al.⁹⁷ 'Ism.' In *Encyclopaedia of Islam Second Edition*. Bewerkt door P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, et al. Gepubliceerd 1978. Online geraadpleegd 19 april, 2023. doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_3641.

⁹⁷ Bij het encyclopedie-artikel staat als auteur aangegeven 'Ed.'. De auteurs zijn dus hetzelfde als de redacteurs.

Rosenthal, Franz. 'Nasab.' In *Encyclopaedia of Islam Second Edition*. Bewerkt door P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, et al. Gepubliceerd 1993. Online geraadpleegd 6 februari, 2023.

doi:http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_5807.

Schacht, Joseph. *Das Konstantinopler Fragment des Ikhtilāf al-Fuqahā' des Abū Ja'far Muḥammad ibn Jarīr al-Ṭabarī*. Leiden: Brill, 1933.

Shoshan, Boaz. *Poetics of Islamic Historiography: Deconstructing Ṭabarī's History*. Leiden: Brill, 2004.

Webb, Peter. *Imagining the Arabs*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2016.

Weststeijn, Johan. 'Dreams of Abbasid Caliphs: Suspense and Tragedy in al-Ṭabarī's History of Prophets and Kings.' *Oriens* 38, no. 1–2 (1 Januari 2010): 17–34.

Bijlage A

Hier volgen de instructies om de stamboom én het register te bezichtigen. Beide documenten zijn in een pdf-formaat en kunnen beste bekeken worden op een computer of laptop. Om toegang te krijgen tot de stamboom en het register kunt u op de onderstaande link drukken. Wanneer u op de link drukt wordt er een Google Drive Map geopend. Daar kunt u de stamboom en het register bekijken. Beide documenten zijn met een wachtwoord beveiligd. Voer het onderstaande wachtwoord in om toegang te krijgen tot het document. Om de stamboom leesbaar te maken kunt u inzoomen op het gedeelte dat u wilt bekijken, de scherpte van de tekens past zich dan automatisch aan.

<https://drive.google.com/drive/folders/18trqKqU8b1FTohBgDDqVYKmTow-BQphzU?usp=sharing>

De stamboom kan bezichtigd worden middels dit wachtwoord:

hkTc8lz&OzmPkv4HKJ8uZtgst8I!onSJel^@WZnq!4wNS

Het register kan bezichtigd worden middels dit wachtwoord:

3#vV^5ZHBo3ZctcJWfNs9fiK\$YRcxJ@dSvoV&W3bw@kk%4

Het doel is om de stamboom en het register te publiceren in een beveiligde database. Wanneer dit gelukt is worden de documenten in de Google Drive Map verwijderd en vervangen door een document met een link naar de database. Op deze manier zullen de documenten ook in de toekomst eenvoudig te vinden zijn.